

BUDAPEST

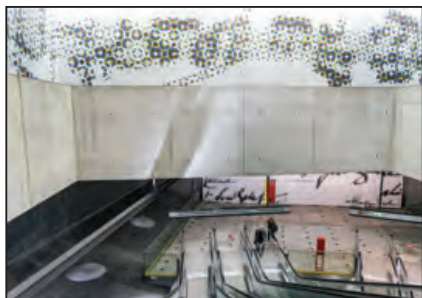
A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2017/2

Sebestyén László felvétele

TARTALOM

	SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK	
◀	Metróhuzat	2
	<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
	Birly doktor serfőzdéje	4
	<i>Holló Szilvia Andrea</i>	
◀	Koronáz a főváros	6
	<i>Tomsics Emőke</i>	
	ÖTVEN ÉVE	
	Strassz, a szocialista táborból	10
	<i>Elek Lenke</i>	
	BLOGBARÁTOK	
◀	Számok a házfalon	14
	<i>Rátonyi Gábor Tamás</i>	
	FÉNYÍRDA	
	Titkos udvarok	16
	<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
	Simplicissimus Budapestje	18
	KÉPES HÁZ	
	Egy magánmozi filmkockái	20
	<i>Buza Péter</i>	
	MÚZEUMI KINCSKERESŐ	
◀	Ásatás a raktárban	24
	<i>N. Kósa Judit</i>	
	SZOBORPARKŐR	
	Úr ír	27
	<i>Jolsvai András</i>	
	Kukorelly Endre: Vojtina-redivivus. részlet	28
	ALAPMŰ BUDAPESTRŐL	28
	<i>Török András</i>	
	„Orosz-magyar pillanatképek teleOBJEKT ÍVvel”	30
◀	MINI Textúra 2017	30
	Élményverseny: múzeum kontra tematikus TV csatornák	30
	Fülesmester kalendáriumai 1966–2016	31
	Versenyben a nyomorral – társasjáték a Jurányiban	31
	<i>Zappe László</i>	
	KÖZLÖKÖDŐ	
◀	Bénulás Budán	32
	<i>Angelus Róbert</i>	

BUDAPEST tulajdonképpen azóta küzd a magasházakkal, amióta csak a modern technika fejlődése lehetővé tette a felhőkarcolók építését. Kezdetben még voltak esélyeink a világtrendhez csatlakozni – a Kerepesi temetővel átellenben felhúzott 71 méteres OTI torony például kerek egy évvel előbb elkészült, mint a 380 méterével rekordot döntő Empire State Building –, de aztán megtorpant a lendület. A Városháza-torony-épület megszületését még a világháború akadályozta meg, a hatvanas évek tervei viszont már a tudatos várostervezésen buktak el. Vérmérséklettől függ, sajnáljuk-e vagy áldjuk eleink esztétét, hogy sem a Margitszigetre tervezett 78 méter magas fürdőszálló, sem a Déli pályaudvar mellé szánt 90 méteres MÁV-irodaépület nem valósult meg. Igaz persze az is, hogy kortársaikat, a 64 méteres Budapest szállót, a 73 méter magas nyugdíjbiztosító székházat, majd a 88 méteres orvosegyetemi épületet ugyanúgy megszkotta mára a szem, mint a rendszerváltás utáni idők rekorderét, a 93 méterre nyúló rendőrpalotát.

A várostervezők a szocreál nagy Budapest-vitájában ugyanúgy nekiugrottak a magasház-kérdésnek, mint a hatvanas évek végén kibontakozott építési láz idején. És bár dokumentálható, hogy a legnagyobb nevek sem mind értettek ebben egyet, ma már történelmi tény, hogy a Preisich Gábor által megfogalmazott álláspont győzött: „mivel a budapesti látkép szépségének egyik fő magyarázata a budai part kontúrjának mozgalmasság és a pesti oldal nyugalmas sík vidéki jellegének egyensúlya, a pesti Cityben nem kívánunk a jelenlegi épületek gerince fölé emelkedő épületeket építeni. Párizs példája is igazolja, hogy az épületek magasságának szigorú konzervációs szabályokkal való korlátozása a metropolisok központjaiban is lehetséges”. Így született meg az a kompromisszum, hogy a fenti, mutatóban megépülő magasházak egytől-egyig a belvároson kívülre kerültek; a kilencvenes-kétezres évek újra és újra megerősített szabályozása pedig arról rendelkezett, hogy a hatvan-hetven méteres, kettéfűrészelt óriások fölé magasodó valódi felhőkarcolók kizárólag egy ponton, a mindmáig beépítetlen csepeli szigetcsúcson kaphassanak helyet.

Egy város szabályzata persze nem mózesi kőtábla. Ezeket a regulákat erre felhatalmazott emberek alkották, ergo hasonlóképp felhatalmazott emberek meg is változtathatják őket. Vegyük például azt az esetet, hogy Dél-Buda korábban súlyosan elhanyagolt, mára viszont igen tetszetőssé vált Duna-partján, a Kopaszi-gátnál – nem melléleg: macskaugrásnyira a csepeli szigetcsúctól – sürgető igény mutatkozik egy 120 méteres magasházra. Miért ne történhetne ilyen? Lechner Jenő már háromnegyed évszázaddal ezelőtt ekkora felhőkarcolót dedikált volna a Magyar Történelemnek odaát, a folyó ferencvárosi oldalán. A Kopaszi-gát környékén sem az épített, sem a kulturális örökséget nem veszélyezteti egy efféle monstrum közelsége, és habár kétségtelen, hogy a ház teteje alig lenne alacsonyabban, mint a Szabadság-szobor talpzata, valószínűleg ahogy a Városmajor fölé magasodó kőrszállót, úgy ezt a toronyépületet is viszonylag gyorsan magába ölelné a megszokás.

Más kérdés, hogy a szabálytól való eltérésnek két módja van. Az egyik a ráció diadala: megváltozik a világ, adódik egy új helyzet, a gondos szabályozók pedig megvizsgálják minden körülményt, majd élve a társadalom által rájuk ruházott hatalommal, megváltoztatják a korábbi regulát. A másik a hatalmi nemtörődömség erőszakossága: jön egy közismerten kormányközeli vállalkozó, építene valamit, és ennek hírére, minden körülménytől félretéve, kötelességtudóan magasba lendül a maguknak jóponton szerezni kívánó városatyák keze.

Ez utóbbi megoldás, amelyet a Kopaszi-gátra szánt 120 méteres épület esetében a Garancsi név hallatán megszületni láttunk, nemcsak azért baljóslatú, mert precedenst teremt. Hanem azért is, mert aki ilyen látványosan beáldozza a jogait, az annak esélyét is eljártssza, hogy a későbbiekben bármiféle beleszólása legyen a történésekbe.

Budapesten egyébként sem szakatlan jelenség, hogy egy beruházás csak addig eredményez európai léptékű, jelképpé válni képes épületet, amíg a teravrajzon kushad. Betonba-üvegbe öntve viszont győzedelmeskednek a középkeresetű, olcsó megoldások, és a kiábrándító végeredmény itt marad velünk, amíg világ a világ. Mindazoknak, akik egy tetszetős rajz alapján, garanciák kikötése nélkül megszavazták a Kopaszi-gáti felhőkarcoló engedélyét, érdemes lenne vetniük egy futó pillantást a Dagály-úszócentrum látványterveire, majd a Duna partjára plottyantott idomtalan, unalmas tömbre.

Az állam elhatározta, az állam megépítette, és most az állam vonogatja a vállát, hogy miért, úszni lehet benne, nem? A példa alapján csak remélhetjük, hogy nem Dél-Budán készül a következő fiaskó: a tőke elhatározta, a tőke kierőszakolta, a tőke meg fogja építeni, de az eredményt száz évig fogja bámulni egész BUDAPEST

BUDAPEST

a városlakók folyóirata

Pro Cultura Urbis dñj 2007

XL. évfolyam, 2. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947
szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor
IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988

szerkesztő:
Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter,
Csontó Sándor, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, N. Kósa Judit (publicisztika),
Saly Noémi, Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sebestyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje)**

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye
a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu

Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató

Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés:

HÍRVILÁG Press Kft.

Telefon és fax: 411-0491

hirvilag.press@hirvilagpress.com

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Publicisztika

(1. oldal)

A hátsó borítón:

Strassz, a szocialista táborból

(10. oldal)

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK

Metróhuzat

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

A metrósínekre mászott egy ír férfi a Keleti pályaudvar metrómegállójában, majd elindult a Stadionok metrómegálló felé – közölte közleményében a rendőrség. A huszonhárom éves férfit a Budapesti Közlekedési Központ munkatársai – miután felszólításra visszamászott a peronra – a forgalmi ügyletre kísérték, és átadták a kiérkező rendőröknek. A férfi ellen közérdekű üzem megzavarása miatt indult büntetőeljárás. (az MTI híre nyomán)

Továbbra sem enged az idő, ezen a télen fagyos napok járnak a budapestiekre. Nappal mínusz öt, éjjel mínusz tizenöt, külterületen majd' a duplája; ha nem viházzunk, ez lesz tán a globális lehidegedés kezdete. A vidékiek lapátolnak és tömlik a kályhákat, a városiak morognak és fölcsavarják a fűtőtesteket, már a jégtörőket is bevetették az alsóbb Duna-szakaszon. Egyöntetű vélemény, hogy házon kívül lehetőleg sehová; a lelkesebbek viszont nem adják fel kirándulási terveiket, s ezúttal is nekiindulnak.

Kedves résztvevők, az önök részéről a legjobb választás a metróséta, mert a föld alatt szinte semmit sem érezni a felszíni zord időjárásból. Odalent éppen csak ugyanolyan északiasan metsző szél fúj, mint máskor. Akinek nincs bérlete, vegyen jegyet, mert néhány különlegesség miatt, ha csak rövid időre is, a felszínre merészkedünk. Figyelem, ajtók nyitódnak, első állomásunk a Deák tér.

A hős turisták összelehelnek, az apák az anyákét, azok pedig a gyerekek kezét-lábát dörzsölgetik, s a társaság kipirult orral a mozgólépcsőre lép. Más ez így, mint a hétközi, sietős reggeleken, az alagút is mintha barátságosabban fogadná vendégeit. A társaság pontosan tudja, hogy kell viselkedni, elvégre nem először bújnak a föld alá. A szpíker, kivárva, amíg elhal a hangrobbanás, elmondja a vonatkozó érdekességeket.

Valószínűleg hasonló időjárás lehetett akkor is, amikor Hunyadi Mátyást királyné választották a Duna jegén. Hogy az miképpen történhetett? Egykor, a Deák tértől kifelé tanyák öveztek a várost, út- és csatornahálózat nem volt, itt-ott állatok legeltek. A mai Nagykörút vonala folyómeder volt, és nem a négyes-hatos villamossal, hanem ladikkokkal közlekedtek rajta. A keskeny víztükör hamar befagyott. A későbbi várostervező utódok – például Podmaniczky – megtartották volna vízi útnak, akár a velencei lagúnákat, de az állandó vizesedés hamar kikezdte a házak alapját.

A nagyobbak még csak-csak, de a gyerekek nem hallottak még az ósváros e rejtelméről. Mindannyian ragaszkodnának a kombinókhoz, és alkalmilag megelégszenek a nagy Dunán közlekedő törpe-hajókkal. Gyerekkoromban buszjeggyel hajóztunk Csillaghegyig (nagyapa korba lépő városjáró). Új nevet kellene adni nekik: *Shrek vagy Pocahontas; ugyan ki az a Tudor, Vidor, Morgó?* (felső tagozatos iskolajáró). Ebben maradnak, mert következik a régi-metró patinás állomása: az Astoria. A peronon géppisztolyos őrcök komorítják a hangu-

latot, a derűs délelőttbe a realitás elemei szűrődnek, de senki sem szól.

Eredetileg ez az állomás nem szerepelt a metróépítők tervében; olyan is lett. Lehet kritizálni! Brezsnyev ittjártakor megjegyezte, milyen szűkös és alacsony, mire az állami vezetők kivágták magukat: kis ország, kis metró... – azzal elintéződött a dolog. Mi viszont fölmegyünk a felszínre, s az ELTE oldalába vésett régi feliratokat fogjuk megtekinteni. Az unatkozó lóvasúti váltóőrök úgy százhusz évvel ezelőtt itt karcolgatták unalmukban a téglákat.

Szívek, női nevek, zászlók, évszámok: 1884, 1904, 1931... Halvány, de határozott lenyomatai a letűnt évszázadnak, a kesztyűs ujjak visszafogott áhítattal tapintják a múltat; inkább sietnének vissza a föld alá, a langyos gumiszagú huzatba. Irány a Keleti pályaudvar; igen, ahol nemrég alagútnak ment egy férfi. Útközben röpké főhajtás a Blahánál, a metróépítésnek áldozatul esett Nemzeti Színháznak, s újból összeáll a hallgatóság, hogy további régészeti rejtelmekről értesüljön.

Az állomások nem fúrópajzsral, hanem bányászati módszerrel épültek. Tübingen-nél bélelték az alagutat; egyetlen elem 8,5 méter átmérőjű és 1,2 tonna súlyú. A szakaszok elválaszthatók egymástól, de infrastruktúra híján (pl. csatorna), víz is csak a szűrt talajvízből nyerhető, ezért mindössze néhány hétig használható óvóhelyként. A metróba beléptetés a kapitalizmus és a szocializmus keveréként nem szükséglet szerint, hanem kapukon keresztül, egy db egyforintos bedobásával történt. Aki nem fizetett, kint maradt.

A dolgozó nép homályosan emlékszik azokra az időkre, amikor a szülők, nagyszülők ünneplőbe öltöztették és kollektív első-metrózásra vitték csemetéiket, akik később egyedi szempontból vizsgálták a terepet, és a földalatti közlekedés előnye mellett hamar megtanulták, hogy fémkar csapja össze a bokáját annak, akinek bliccelni támad kedve. A kiránduló mai fiatalokat is sokkal inkább érdekli a rejtelmes alagút, ahol összeütközött, kisiklott, begrott, szétloccsant, elkárhozott és filmet forgatott a balszerencsét vagy feltűnést kísérő kortárs. Az üzemi területek bejárása viszont későbbre marad, a szocializmust és a kapitalizmust ezúttal is csak röpké mozgólépcsőút választja el egymástól; következik az M4. Az előadó téma-érzékenyen idomul a feltett kérdésekhez.

Pár hete is történt egy baki. Kelenföldről egyesesen a remízbe vitték az utasokat. Egyszerűen rosszul állították be a váltókat, és a szerelvény 'hazament'. Hiba esetén sok a feladat: pótló buszokat beállítani, menetrendet igazítani, szükség esetén elszállítani embereket, roncsokat, értesíteni a sajtót, támadni, védekezni. Nyolcszázttíz ember közlekedését kell megoldani, még hozzá néhány perc alatt.

Nyolcszázttízben a hetvenhárom, illetve a száztizenhárom, mely végeredmény kiadja, hány felszíni szimpla és csuklós busz képes helyettesíteni a jó öreg/ fiatal metrókocsikat. A társaság, ha már a pénz került szóba, óvatosan állást foglal a metróépítés időtartamának, minőségének és költségének témájában, s mielőtt pártállás szerinti vélemények születnének (ki tervezte ros-

szul, költötte el, lopta meg és használta fel), begördül a viszonylat látványossága, a sofőr nélküli szerelvény. A társaság a vezetőfülke üvegfalára tapadva megkapja az élményt, amiért tulajdonképpen idejött: fényszórókkal megvilágítva szemlélheti, mit rejt a sötét alagút. A csövet jobb és baloldalon (többnyire bal) az elkövetkező állomások fényes peronja világítja, az utasok olykor behajolva sürgetnék az érkező szerelvényt. A túravezető megelőzendő az érdeklődést, erre a lehetőségre is kitér.

Ha valaki a peronról beesne a sínek közé, az automatika áramtalanítja a hálózatot, és a szerelvény magától lefékez. Vagyis lefékeződik. Itt tehát nem fordulhat elő klasszikus metróbaleset. De ajánlom, azért vegyüik észre a szépet is; a falakat kortárs művészek munkái díszítik, sőt a II. János Pál pápa téren a tér kiképzése sokak szerint egy templom kereszthajóira emlékeztet. Persze ez nem lehetett tudatos döntés a tervezők részéről, mert az építkezés kezdetén még Köztársaság volt a tér neve. A kedvenc egyébként a Kálvin tér. Nézzük meg közelebbről!

A hazai turisták szívesen jönnének-mennének még a vonalon. Futólag megcsodálják a Rákóczi-család tagjainak arcképét a róluk elnevezett állomáson, és leolvassák a birtokaik nevét Kistapolcsánytól Munkácsig, a zeneileg képzettek pedig a Psalmus Hungaricus kottáját bogozatják a mozaikfalról készített fényképfelvételen. A túravezető azonban átszálljt vezényel, és a társaság a tereket átívelő nyersbeton mozgólépcső-sztrádnak keresztül bevonul az M3-ra.

Úgy volt, hogy a hármas vonal alatt fog menni a négyes, de nem merték a fűrés idejére leállítani a forgalmat, ezért most fölötte futnak a sínek. Az M5-nek meghagytak egy átvezetőt, ha majd egyszer... Az lesz a szép világ, amikor a csepeli és a szentendrei szakasz összekapcsolódik; majd egyszer... Ezek a betűtorlaszok a falon Ady és József Attila verseinek portugál fordítása, aki érti, bogozgassa. Most pedig térjünk át a kisföldalatti világába, amely ugyan nem metró, hanem kéregvasút.

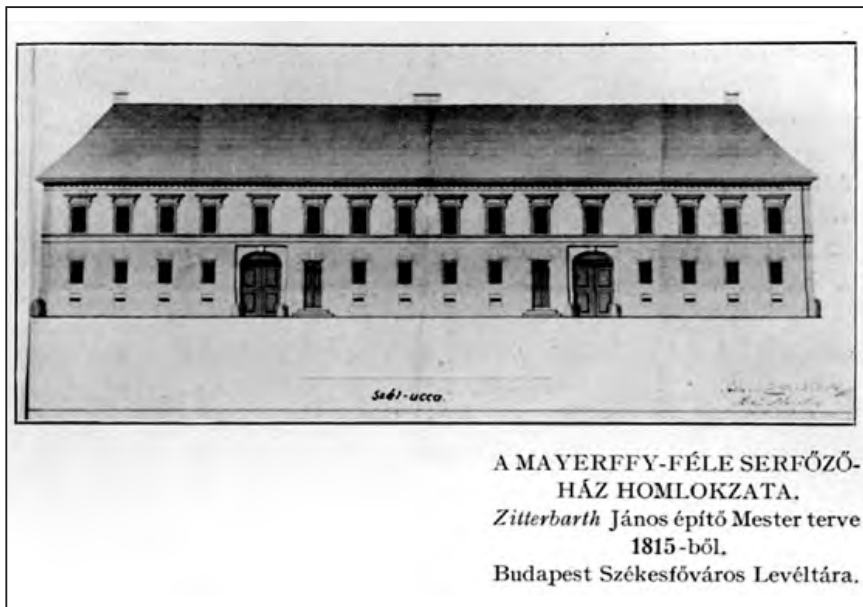
A kirándulók azonnal magukénak tudják a tervet; ugyan mit gyönyörködneek a hármas vonalon, bosszantja őket eleget hét közben is, és a csoport megszavazza, hogy a mínuszokra való tekintettel, a városligeti sétát nyáron teljesítsék. A családanyák megkönnyebbülten magukhoz vonják gyermekeiket, s a fejük fölött össze-súgnak, mert a millenniumi múzeumban kivételesen Berentei Péter táncdalénekes fogja kalauzolni a vendégeket. ●

Birly doktor serfőzdéje

Holló Szilvia Andrea

Molinó burkolja a Kossuth tér sokáig jellegzetes épületét, a már hosszú évek óta kiürített MTESZ-székházat. A bontás műveleteit – és talán porát – takarja a reprezentatív téren megfordulók elől. A radikális beavatkozás hivatalos indoklása szerint itt épül majd fel az Országgyűlés Hivatalának otthona. Úgymond egy olyan telken, amelyen a most földdel egyenlővé tett modern hivatali épület előtt: nem állt semmi.

A középkort szimbolizáló Váci kapu bontása talán még be sem fejeződött, amikor 1789-ben ennek közelében egy patikus felépíttette a – maga korában valóságos idegenforgalmi látványosságnak számító – belvárosi Nagy Kristóf-házat. A pesti egyetemen diplomázott Schwachhofer Ignác a bejárat fölé helyezett festett cégéren adta tudtul gyógyszerzartára nevét. A messziről is jól látható kép rövid időn belül ismertté vált, hamarosan a szomszédos teret is Christoph Platznak kezdték nevezni. Így a Kristóf tér az egyik legrégebbi pesti közterület-elnevezés.

A ház tulajdonosa később a köztisztviselőben álló Birly Ede Flórián (1787–1854) szülészorvos lett, aki beházasodott a befolyásos Staffenberger családba, magyar nemességet kapott, majd kinevezték az egyetem rektorává. Miután a házat Hild József tervei alapján átépíttette, az időközben tulajdonost váltott patika is impozáns és egyedülálló cégért kapott: a festett képet 1833-ban egy Szent Kristófot ábrázoló, több méter magas homokkő szobor, Bauer Mihály alkotása váltotta fel. Csakhogy az 1840-es évek közepén felvett címtárak szerint a Kristóf-ház tulajdonosa

nem Birly Flórián orvos volt, hanem egy azonos nevű serfőző. Pusztán névazonosság? Vagy rokoni szál fűzi össze őket? A valóság prózaibb: az orvos és a serfőző egyazon személy.. A professzor ugyanis számos pesti ingatlant vásárolt befektetési céllal, köztük 1837-ben a Leopoldvárosi Serfőzőházat.

Megérkezik Mayerffy

De hol állt ez utóbbi épület, melyről több helyen az olvasható, hogy amúgy pontosan meg nem határozott területét a Parlament építésekor kisajátították?

Nos, még 1815-ben építtette Mayerffy Ferenc az Újépület északnyugati pavilonja közelében. A telket dél felé a Hód utca határolta (később Serház, 1858-tól Géza, ma Garibaldi utca), északról meg az Új Serház utca (ebből lett Búvárharang, majd Báthory utca, végül ezt a szakaszt a Kossuth Lajos tér számozásába illesztették).

Az üzemet jó érzékkel telepítették a Lipótvárosba. A serfőzéssel együtt járó kellemetlen szag nem zavart senkit, mivel a környéken fatelepeken és raktárakon kívül más épület nemigen fordult elő. Az utcanevek is

a vadregényes, romlatlan természetre utaltak (Veréb, Fenyvesmadár, Hód, Varjú). A Rakpiactól északra fekvő Duna-part kiépítését majd csak az 1830-as években kezdik meg.

A serfőzde külsejében – legalábbis az idősebb Zitterbarth Mátyás által szignált tervrajzon –, egy szép városi lakóházat formált. Talán ezért díszítette a Pesti Magyar Serfőző Céh zászlaját is ennek a háznak a képe. Az ingatlan 1820-ban a családon belül cserélt tulajdonost, az új birtokos Mayerffy Károly lett. Egy korabeli helyszínrajzon a teleknek a Szél (ma Nádor) utcai oldalán pálinkafőzőházat jeleztek, a Duna felé malmot, 1835-ben pedig felszereltek itt egy kovácműhelyt a családi vállalkozás lovainak patkolására, kocsijainak karbantartására. (Miután a pesti kovácsok céhe szorgalmazta, hogy a serházak dolgozó mester az ő kötelékükbe tartozzon, attól kezdve idegenek jószágaival is foglalkozhatott.)

Ezt a Mayerffy-féle sörházat és annak teljes berendezését vette meg Birly Flórián szülészprofesszor a jó befektetés reményében. Kapcsolatainak köszönhetően az udvari kamara és a városi tanács azonmód beleegyezett abba, hogy a haszonbérletet is átvehesse, amit azután albérlébe adott Neswarba Vencel morva származású serfőzőmesternek, az egyik későbbi pesti céhmesternek.

Birly rokona, Staffenberger István városi szószóló sokat tett azért, hogy 1843-tól a helyi serfőzés szabaddá válhasson. A Pesti Serrendtartás kimondta, hogy „minden pesti polgár servóán lefizetése ellenében szabadon főzhet sert”. A tevékenységet képesítéshez nem kötötték, a servómat is egy ügyvéd, Kund Vilmos vette berbe.

Bár a Birly-féle serfőzde hamar bekerült a köztudatba (nem kellett sokat magyarázni a Hetilap olvasóinak, mire gondoltak, amikor 1845-ben azt írták „A katonaság kívánsága szerint a katonai uszóiskolát a Birly-féle serház átellenében kellene felállítani.”), az egyébként tehetséges Neswarba a szabadversenyben elvérzett. S mivel Birly doktor a serfőzéshez nem értett, egyszerűbbnek látta a becsődölt üzemet megszüntetni. A bezárt lipótvárosi serfőzde udvarán megmaradt a kovácműhely, ahol az ötvenes években Pozdech József fűvagyármok és harangöntő dolgozott (a Budapesti Hírlap tanúsága szerint még hordozható kovácműhelyt is készített).

Tisza Lajos nyolcszáz bérlője

A professzor egyik fia és örököse, Birly István Párizsban folytatott művészeti tanulmányokat, szülővárosába visszatérve elismert festő lett, tájképeit a Pesti Műegylet is kiállította. Széchenyi Bélával és Rosti Pállal közösen

megalapította a Budapesti Hajósegyletet, Rotterdamtól Pestig tartó csónaktúrájáról egy saját maga által illusztrált könyvet írt. Talán nem véletlen, hogy *Feszl Ágoston* városi tanácsos, a neves építész fivére 1864-ben egy ifjú hajóépítőnek, a külföldről visszatért *Hartmann József*nek adott engedélyt a dunai kikötők közelében, az akkor már Géza utca 3. sz. alatti Pozdech-műhely átvételére, egyúttal hajójavító nyitására. Ugyanekkor folyomódott *Singer Simon* (a Birly család nevében és képviselőjében) a pesti Építő Bizottsághoz, hogy rendbe hozathassa a volt sörházat *Pán József* tervei alapján. A munkával megbízott kőműves *Graschitz Ferdinánd* józsefvárosi építőmester volt.

1867-ben a Birly fiúk, István és Ede telkekre osztva akarták értékesíteni a tömböt, a századfordulóra mégis egy kézen maradt az ingatlan. Ennek leghírhedtebb része kétségtelenül a Tisza-házként emlegetett bérkaszánya lett. (Bár valójában a tömb s így a bérház kétharmadának tulajdonosa báró *Zeyk*

József volt.) 1880-ban a Géza utca 8. sz. alatti, *Tisza Lajos* tulajdonában lévő ház 340 fős lakosságával kétségtelenül a város egyik legnagyobb bérháza, ahol 1892-re már negyven lakásban nyolcszáz ember zsúfolódott össze.

A képviselők nem győztek élcélődni a politikuson, aki azért lobbizott sikerrel, hogy a Parlamentet az ingatlanja közelében építsék fel, de az nemhogy felértékelődött volna, hanem valódi kolerafeleppé vált. Történt ugyanis, hogy – a szervezett városi szemétszállítás ellenére – a bérkaszánya lakói az udvarra szórták ki a hulladékot. Először a háziúrtól az albérlőkig mindenkit megbírságotlaktak, de eredménytelenül, mert végül csak felütötte fejét a kolerajárvány. Ám hiába rendelték el a ház kiürítését, az evakuáláshoz nem akadt elég barakk, *Szapáry Gyula* belügyminiszter pedig – politikustársa kérésére –, eltekintett a két hét alatt végrehajtandó járványmentesítéstől. 1892 decemberében aztán ledöntötte a vihar a ház egyik tűzfalát. Az utcán két rendőr posztolt, hogy az életveszélyre fi-

gyelmeztesse a gyanútlan járókelőket, akik legfeljebb annyit tudtak, ezt a bérkaszányt, melynek Nádor utcai frontjára kocsmá nyílt, „valami Hartmann” bérelte.

A talaj kolerával való fertőzöttsége miatt az épület helyreállításának gondolata fel sem merült, megkezdtek a lakók kiköltöztetését. A tulajdonosok nem estek kétségbe, elhatározták, hogy a romok felett új házat emelnek. Az eseményekről a Pesti Napló 1893. augusztusi számában plasztikus leírást közöltek: „A főváros nagyarányú fejlődése rátette a kezét a szegénység, nyomor és piszok e tanyájára s ma már erősen dolgozik a tót munkások csákánya, hogy esztendőre büszke palota emelkedjék a meggyüülött ovisok romjain.”

A Pesti Napló zsurnalisztája úgy tudta, a volt serfőzde helyiségeiből először raktárakat alakítottak ki, majd Tisza és Zeyk idejében vált a szegények bérházává. A Géza utca felől három méter magas kerítés határolta az udvart. Nagy, düledező kapu árulta el az épület korát, melyen belépve jobbra egy kicsiny, viszonylag jó karban lévő, a Nádor utca felé részben emeletes házat láthattak. Balra üzlethelyiség és dohos lakások, közéjük ékelve az istállók. A főépület – igazi kőkolosszus – volt a sörgár maradványa, emeletére veszályes falépcsők vezettek.

Hetven év szünet

Báró Zeyk József és Tisza Lajos örökösei 1899-ben szabályoztatták a tömböt, majd 1902-ben egy részét eladták a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézetének, másik felében épült fel később a Nádor utca 36. és a Kossuth Lajos tér déli felét lezáró házsor.

Csak a Duna felé eső saroktelekig nem ért el (a második világháború közbejötté miatt) az építkezés, ezt később a metróépítés felvonulási területeként használták. Hogy aztán jó néhány évtizednyi szünet után 1969–72 között a serház és bérkaszánya hullt helyén felépüljön az MTE SZ és a Magyar Kereskedelmi Kamara *Pintér Béla* tervezte székháza. ●

Koronáz a főváros

Tomsics Emőke

Ahogy a BUDAPEST 2016/12. számában egy kerek évfordulóra visszatekintve arról megemlékeztünk, utoljára 1916-ban volt helyszíne a város és közönsége a budapesti polgárság ennek az ünnepi eseménynek. Szerzőnk arra vállalkozott, hogy összefoglalja a kérdéskörrel kapcsolatos kultúrhistoriai tényeket, kissé részletesebben is bemutatva IV. Károly koronázásának példáján Budapest színpadát, szerepköreit.

IV. Károly koronázási esküje (vázlat) 1917, Rudnay Gyula, olaj, vászon Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok

A középkorban általánosan elfogadott szokásjog szerint csak az lehetett Magyarország törvényes uralkodója, akit a székesfehérvári Nagyboldogasszony-bazilikában *Szent István* koronájával koronázott meg az esztergomi érsek. Ezeknek a feltételeknek az együttes teljesülését felülírta a történelem. 1792-ben *I. Ferenc* koronázásakor Esztergom, Pozsony és Sopron után Buda, majd 1867-ben, *Ferenc József* koronázásakor az ikerfővárosok, Buda és Pest is a koronázó városok sorába léptek. *IV. Károlyt* már a Budapest néven ismert milliós, modern metropolisz várta, melyet belvárosi szakaszán négy híddal forrasztott egybe, utcáin villamosok futottak a villanyvilágítás oszlopai között, és ezek szórakoztak esténként a mozikban.

Szűkül a tér

A koronázás államjogi szempontból fontos mozzanatait a középkorban és a kora újkorban kialakult hagyományok szabályozták, ám a helyszín meghatározásában és az ünnepség „dekorálásában” – ahogy a művészeti munkálatokért felelős *Bánffy Miklós* gróf fogalmazott – a teendők lebonyolítására lérehozott Koronázási Ünnepélyt Rendező Bizottság viszonylagos szabadságot élvezett. Munkájában a főváros delegáltjai is részt vettek, a művészeti ügyekért, a tribünjegyek kiosztásáért felelős, a forgalmi és a rendészeti albizottságok közül az utóbbi kettőt *Bárczy István* polgármester és *Markovits Ince* rendőrfőkapitány-helyettes irányította. A tervezéshez

az 1867. évi koronázás „forgatókönyve” szolgált mintául, azonban a felkészülésre rendelkezésre álló nem egészen öt hét, a háborús nyersanyaghiány, s a téli időjárás és biztonsági szempontok miatt annak egyszerűsítésére kényszerültek.

A legnagyobb különbség a szertartások helyszínének kis térre szűkítése volt. A magyar királykoronázás egyik sajátossága, hogy egyházi és világi részből áll, ezek: az aransarkantyús vitézek avatása, az eskü, a kardvágás és a koronázási lakoma. A közönségnek a ceremóniasorozat szabad ég alatt zajló eseményeit és a koronázási díszmenet vonulását volt módja megtekinteni.

1867-ben az eskü és a négyvágás szertartása Pesten zajlott, s *Ferenc József* kifejezett kívánságára, hogy „a vidéki nép a menetet ingyen és nagyobb mértékben nézhesse”, az eskü belvárosi templom előtti helyszíne és a Lánchíd pesti hídfőjénél álló koronázási domb között mintegy 50–60 ezer embernek biztosítottak helyet. 1916-ban a koronázás helyszínét a budai Vár Szentháromság tér és Szent György tér közötti szakaszára szorították, s a király az aransarkantyús vitézek avatására nem vonult át a Helyőrségi templomba. Előbbi helyen állt a Szentháromság-szobor barokk stílusához illeszkedő, *Pogány Móric* tervezte esküemlék, utóbbin a *Kós Károly* által épített koronázási domb. A szervezők a menet útvonalán és a tereken felállított tribünökön nyolc-tízezer embernek tudtak helyet biztosítani. A látványtervezésben járatos, igazi színházi szakemberként *Bánffy Miklós* a király esküjét a Halászbástyára tervezte, azonban ötletét biztonsági okok miatt elvetették.

Biztonsági intézkedések

A királyi családot 27-én délután a kormány, a tisztikar és a főváros küldöttsége fogadta a Nyugati pályaudvaron. *Zita* királyné hatalmas gyöngyvirágcsokorral hagyta el a pályaudvar épületét, melyet *Bárczy Berta*, a polgármester lánya nyújtott át neki. A budapestieket plakátok tömege tájékoztatta a királyi pár érkezése, majd a koronázás napjára vonatkozó főkapitányi rendeletekről. Ezek felhívták a figyelmet az útlezárásokra, és részletekbe menő tiltásokat fogalmaztak meg az érkező királyi párt látni vágyó közönség elhelyezkedésére, viselkedésére vonatkozóan, melyek az elmúlt évtizedek ünnepeiségeinek – a millenniumnak, nagy temetéseknek – tapasztalatait tükrözték: így tiltották a háztetőkön és a padlásnyílásokban való tartózkodást, állványok, targoncák, létrák elhelyezését a királyi pár útvonalá-

IV. Károly és Zita királyné bevonulása Budapestre az Andrássy úton, 1916. december 27.

Zádor István, papír, ceruza

Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok

nak mentén, tilos volt fákra, villanyoszlopokra, kerítésekre fölkapaszkodni, erkélyekről, ablakokból virágot dobálni.

Az egyre nagyobb számú amatőr fényképező aktivitásának is határt szabtak: semmilyen körülmények között nem engedélyezték a kordonok előtti fotografálást. Egy polgámeisteri falragasz arra szólította fel a fővárosiakat, hogy „tegyék ünnepélyessé és emlékeztetéssé ezeket a napokat azzal is, hogy házaikat, erkélyeiket, ablakaikat nemzeti színű és városi zászlókkal, színes szövetekkel és szőnyegekkel díszítsék föl,

A koronázási jelvények megtekintésére váraozók a Mátyás-templom előtt
Müllner János felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok

hogy ilyképpen is tanújelét adjuk Őfelségeik iránt érzett tiszteletünknek, szeretetünknek, ragaszkodásunknak.”

Bárczy István december 21-én nyilatkozott a lapoknak a főváros részvételének részleteiről. Eszerint a törvényhatósági bizottság által aznap választott küldöttség jelen volt a Mátyás-templomban zajló koronázáson és az aransarkantyús vitézek avatásán. Budapest küldöttsége nyitotta meg az eskütételhez induló menetet, majd a törvényhatóságok küldöttségeinek élén vezette a Szentháromság térről a Szent György térre tartó koronázási díszmenetet.

A háborús helyzetre való tekintettel az ilyenkor szokásos, ökörsütéssel egybekötött népnünpély elmaradt – erre udvari gyász miatt 1867-ben sem került sor –, azonban a kormány a fővárossal karöltve úgy intézkedett, hogy a koronázás napján délelőtt tíz és délután négy óra között gulyásból, burgonyából és csipetkéből álló meleg ételt osszanak az iskolákban Budapest szegényeinek. A több mint hatvanezer ebédet az erre az alkalomra megnyílt, s ettől kezdve folyamatosan üzemelő központi konyha készítette.

„Ne jöttél volna fel, öcsém!”

A koronázás napján a Vár területén lévő lakóházak erkélyein csak az előre bejelentett és engedélyezett számú vendég tartózkodhatott. Az állványok közül a menet útvonala mellettiekre lehetett jegyet vásárolni, ezeknek, s az állóhelyeknek a közönségét alkották a pesti polgárok, a fővárosi iskolák diákjai. A vásárolt és a tiszteletjegyek

mellett természetesen volt egy harmadik kategória: „azok, akik »csak úgy« jutottak jegyhez, pestiesen, kitűnő városi összekötetésük révén, a »Berci bácsi szerezte a jegyet, ő mindig, mindenhová szerez jegyet, ő olyan kincs«” – írta Ego (Fried Margit).

A város utcáin már éjjel egy óraker jártak az autók, fiákerok, melyek a koronázás privilegizált résztvevőinek frizuráit készítő, előkelő budapesti hölgyfodrászokat és személyzetüket szállították. Reggel fél hétkor megindult a népvándorlás a Várba – nyolckor az odavezető utakat lezárták. Hatalmas torlódás keletkezett a Lánchídnál, a rendőrség nehezen boldogult a forgalom irányításával, Frigyes főherceg és az országgyűlési küldöttség kocsijai is elakadtak, a villamosközlekedés is megállt a Duna-parton. „A Ferenc József tér valóságos kocsitábor – számolt be másnap a Pesti Napló –, ló, jármű egymásba ékelődve, összekavarodva. A sok vidéki küldöttség parádés fogata között egy-egy átszámozott és kétfogatúvá előléptetett konflis, amelyeknek kocsisai nem bírtak elbánni a sovány gebéjükhez párosított szép lóval.

– Menjen kend valahogy félre – kiáltja a debreceni küldöttség csodaszép ötösfogatának jóképű magyar kocsisa – látja, hogy nem bírok el a tüzes csikókkal... – Ne jöttél volna fel koronázni öcsém – kiáltja feléje egy pesti konflis ura – hiszen még a járást sem ismered. – Ezzel a lovak közé csördít és vagy két lépést tesz újra előre. (...) Férfiak, nők, gyerekek jönnek, sokan úgy, mintha expedícióra készülne: sárcipőben, úti pléddel, látcsóval és hatalmas élelmiszerkészletekkel. A plédet azután a tribünön maguk alá teszik.”

Reggel kilenckor bezártak az üzletek, kihaltak az utcák, aki tehetette a Duna-parton állva igyekezett legalább a Várból feltörő hangok révén tájékozódni az ünnepség folyásáról. A közönség elkapkodta a lapokat, hogy tudja, mit jeleznek a szinte óráról órára felhangzó ágyúdörgések, harangozás.

Délben a király megtette a négy kardvágást a koronázási dombon, amit távozása után az ott jelenlévő szerencsés közönség azonnal elárasztott, az oldalát díszítő kokárdák szalmavirágait leszedte, emlékként hazavitte. Akik ehhez nem jutottak hozzá, azok sem maradtak koronázási szuvenír nélkül: jelvények, plakettek, rajzok, koronázási emléklapok egész özönét kínálták, részben jótékony célra az árusok. „Az utcasarkokon a hadsegélyező katonái árulják a királyi pár üdvözlő kéziratát és valamilyen koronázási jelvényt. Jóképű magyar baka árulja, kezében tartja a lapokat, és bár a pipát egy pillanatra sem venné ki a szájából, minden arra menő-

A törvényhatóságok küldöttei útban a koronázási domb felé a Szent György téren. A menetet Bárczy István, Budapest polgármestere vezeti, kezében Pest város régi bírói pálcájával. Tőle jobbra a főváros zászlójával Harrer Ferenc, mellette dr. Bódy Tivadar alpolgármester, bal szélén Ripka Ferenc és Berczel Jenő tanácsnokok. Erdélyi Mór felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár

nek kínálja: – Ugyan kérem, nem tetszene venni egyet? Hamar elfogyna és akkor nem kéne idekinn fagyoskodnom a hidegben ...”
– festett le egy jellegzetes koronázás napi jelenetet a Pesti Napló.

Betűvel, ecsettel, kamerával
IV. Károly koronázása 20. századi történelmünk jól dokumentált eseménye, melyről a kor minden médiuma teljes erőbedobással tájékoztatott, így a résztvevők

erősen korlátozott száma ellenére a kortársak és késő utódaik is részletes képet alkothattak róla. Az újságok legkitűnőbb riportereiket küldték a Várba. Az olvasók például *Móricz Zsigmond*, *Szini Gyula*,

A kardvágás után a tömeg ellepi a koronázási dombot. Erdélyi Mór felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár

Pálcás urak a Mátyás-templom előtt a koronázásra érkező hintókat várják. Jobbra Boda Dezső rendőrfőkapitány és dr. Nagy Károly, rendőrtanácsos, detektívfőnök. Mellettük filmfelvevőgép dolgozik Révész és Bíró felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár

Szép Ernő beszámolóiból ismerhették meg a történéseket. A tudósítók munkájában fontos szerepet kapott a telefon. Zsebben hordható Ericsson készülékükkel bármikor a tribünre szerelt kapcsolóhoz tudtak csatlakozni, hogy tudósításukat mielőbb leadhassák a szerkesztőségnek.

Bár a hadiállapot miatt Boda Dezső rendőrfőkapitány rendelete a fényképezőgép elkobzásának terhe mellett megtiltott minden, „így magán kedvtelésből, mint az üzleti célból szándékolt” fényképezést a Vár területén a koronázási ünnepély tartama alatt, a haditudósító fényképezés és a sajtó külön engedéllyel bíró fotóriporterei, mint Révész Imre, Jelfy Gyula, Müllner János, Beller Rezső, elég munícióval látták el a lapokat, melyek így naponta tucatjával közölték a koronázással kapcsolatos életszagú fényképeket, és fotográfiai tömegével illusztrált különszámokkal elégitették ki az olvasók királyi családdal kapcsolatos, jó üzletet ígérő érdeklődését.

Számos festőművész, mint Rudnay Gyula, Rippl-Rónai József, Zádor István, Marton Ferenc is megrajzolta vagy megfestette a

ceremóniasorozat egyes pillanatait. Az információszolgálat terepén csatasorba állt a század nagy jövő előtt álló tömegtudósító eszköze is: a filmes kamera. A Koronázási Rendező Bizottság jótékonyági adó befizetésének kötelezettségével mind a forgatást, mind a kivitelezést az Uher és a Kino Riport filmgyárra bízta. Bár a filmhíradó még új közvetítő volt a médiumok világában, jelentőségét a politikusok is kezdték felismerni. Boda Dezső, Budapest rendőrfőkapitánya a következő szavakkal vette védelmébe a háromábú állványával helyet kereső operatőrt: „Kérlek benneteket, adjatok helyet a

A Magyar Nemzeti Múzeum „Utolsó felvonás – IV. Károly koronázása, 1916” című kiállítása megismerteti a magyar koronázás hagyományait, szimbolikáját, a hagyományos és a modern médiumoknak a koronázás emlékének őrzésében játszott szerepével, s az utolsó koronázás résztvevőinek, szereplőinek sorsán keresztül bepillantást enged az ünnepi eseményt követő történelmünk évtizedeibe. A tárlat 2017. március 19-ig látogatható.

mozigépnak. *Históriai pillanat ez, amit húsz million embernek kell megérezni és meglátni! S a húsz million magyar csak a moziban láthatja esküdni coronas királyát.*” A kétrészes film első részét már a koronázás napján műsorra tűzte a nagykörúti Royal Apolló, az arisztokrácia filmszínháza, és az Omnia, két nap múlva pedig a fővárosi és vidéki mozik már mindkét részt naponta többször játszották.

Az elfelejtett álom

Délután a koronát a palotából visszavitték a Mátyás-tempomba, hogy közszemlére tegyék. Január másodikáig a fővárosiak és az idevonatozó vidékiek ezrei tekinthették meg a koronázási jelvényeket. Este hatkor a királyi pár elutazott a fővárosból. A grandiózus „színelőadás” után a város visszazökkent a háborús hátszágai létbe, ahogy a rendező, Bánffy megfogalmazta visszaemlékezésében: „már akkor, még magán azon az estén az egész koronázás minden pompája, dísz, öröme és szépsége mintha nem lett volna egyéb, mint régen elmúlt, félig már el is felejtett álom...” ●

ÖTVEN ÉVE

Strassz, a szocialista táborból

Elek Lenke

Takács kartárs jegesmedvének öltözött. A főkönyvelő Csordás elvtárs meg síbajnoknak. A leltárcsoport kikapós Kutasinéján meglehetősen furcsán mutatott a Hamupipőke jelmez – de már csak azt lehetett kapni a jelmezkölcsonzóben...

A szocreál korszak jelmezbájljai – lásd a Csigalépcső című filmet, ahol *Somogyvári Rudolf* megkapta végre élete első filmfőszerepét – meglehetősen infantilis szórakozásként hódoltak a farsangnak. Még sokan emlékeztek akkor tájt az ötvenes évek bárgyú, „önkritikus” csasztuskáira, talán ezért voltak képesek elviselni a műhumort, ami oly messze esett az az idő tájt egyébként éppen virágkorát élő pesti kabaré klasszikusaitól.

Év végi dáridók

Divat volt felléptetni vállalati dolgozókat, mint műkedvelő, amatőr előadókat. Sajnos, korántsem született mindenki olyan zseniális nevetetőnek, mint *Latabár* a Nem ér a nevem című vígjátékban – ebben egy másik, rémesen erőltetettnek tűnő „közösségi” műfaj, a szakszervezeti üdülés ismerkedési estjét idézik meg.

Olykor mintha kötelező feladat lett volna a szórakozás – még *Törőcsik Mari* fiatalkori bája sem tudta feledtetni a *Kölyök* című filmnek azt a jelenetét, amikor Cilike módjára tönkreteszi a farsangi mulatságot, az él munkás-KISZ-titkárt gyakran alakító szív-típró, *Szabó Gyula* nagy megrökönyödésére.

A jelmezbálok divatja a hatvanas évek végétől szerencsére kimúlt, de az évváró vállalati báloké nem. Ekkor osztották ki a jutalmakat, akadt tehát ok is az örömré. Hasonló hangulatú, stílusú rendezvényekként maradtak meg az emlékezetben a téesz-zárszámadók. Élő zene, kiadós vacsora és persze sör, bor, pálinka oldotta meg a nyelveket és lazította a szorosnak bizonyuló nadrágöveket, a még józanul előadott és meghallgatott hivatalos szövegek elhangzása után.

A vállalati vezetők feleségei igencsak készültek ezekre az alkalmakra – fodrász, kisestélyi, törpe túsarkú, szolid smink és parfüm járta. Minden szakma számon tar-

totta legfontosabb, többnyire szakszervezeti eredetű ünnepét. Ezekon a rendezvényeken legalább olyan elegánsak voltak a nők, mint a farsangi bálokon. Illett is: a szocialista „first ladyk” – a kifejezést persze senki se ismerte – egyfajta mintául szolgáltak arra nézve, mi is a legújabb divat.

Honnan lehetett ezeket a ruhákat beszerezni? Elég volt csak végigsétálni a Váci, a Kossuth Lajos meg a Petőfi Sándor utcán, és ott bekukkantani néhány kapualjba. De a hatvanas évek közepén megnyitlak már az állami divatszalonok is. A Kígyó utcai Modellház, az Iparművészeti Vállalat boltjai választékos holmikba öltöztették a tehetősebb családok nőtagjait. *Rotschild Klára* szalonjába persze alig mertek a hölgyek belépni, még azok se, akiknek nem okozott volna gondot kifizetni a magas ceppet.

Ekkor még javában dolgoznak a házi-varrónők, és itthon is lehet olykor szép kelméket kapni. Sokan csináltattak az Ez a divat című lapban látott külföldi modellek után estélyiket. A Film Színház Muzsikában már állandó hirdetési rovata van a Corvin Áruháznak, ahol farsangi koktélruhákat és szolid klocké kisestélyiket is reklámoznak. Igaz, egy ilyen modell egy kezdő adminisztrátornak a félhavi fizetésébe került. Az elegánsabb hivatalos alkalmakra – mint például egy Kossuth-díj kiosztás – sötét, szolid kosztüm járta, legfeljebb egy kis paszpóllal, fehér blúzzal, nem túl csillogó brossal, térdközépig érő szoknyával. Amihez a konty illet Lollo-frizura vagy lófarok helyett – ez utóbbi még a rock and rollozó amerikai lányokra emlékeztetne valakit...

A férfiak közül többnyire csak a problémás testalkatúak csináltatnak öltönyt, a többség az egyen-áruházival is beéri. A nyakkendők jelentéktelenek. A szmoking és a frakk marad a történelemkönyvben. Csokornyakkendőt észébe se jut senkinek felvenni, tán pincérnek néznék. Még ünnepi alkalmakkor is megengedett – főleg a vidékről felkerült értelmiségiek körében – a nyitott gallérú fehér ing. Dezodor helyett Barbon borotvaszesz illatosítja az ünneplőt.

Kombiné, kombiné, csipkés kombiné

Senki nem nagyon merete hordani – még ha megmentette is a vérzivataros háborús évek során – a valódi családi ékszereket. Talán egy kis szocialista táborbeli strasz – Csehszlovákiából, Jablonecból – no meg teklagyöngy és karkötő. S fehér nylonkesztyű, nyáron is, kánikulában, hát még egy bálban! A ruhák alá illendő fehérnemű beszerzése talán nagyobb gondot oko-

zott, mint a felső öltözéké. A melltartók inkább lenyomják a mellet, mint emelik. A habselyem kombinék (hogy szúrtak azok a kemény műanyag NDK csipkék!) sokszor beleakadtak a nylon harisnyába. Az alsószoknya praktikusabb – lett volna –, de igazán menőt, szivacsost csak külföldi csomagból lehetett beszerezni.

Az ünnepi asztalok a nagyteremben katonásan díszítettek. Fehér, hibátlan damasztabrosz, nem túl drága evőeszköz, jobb helyeken valódi asztalkendő. Ez idő tájt a papírszalvéták minősége még gyatra, csak a külföldiek mutatósak: gyűjteni lehetett, vásárolni nem.

Az asztalközépen szegfű vagy rózsa kornyadozik, aszparágusz köríti, a gerbera a jövő zenéje. A többnyire édes pezsgőt flöte helyett lapos csehszlovák kehelypohárban kínálják.

A menüben „hatalmas tányérok, apró, ki tudja, mi ez falatkák” helyett valódi magyaros fogások kerülnek az éhes vendégek elé. A desszert sem jelzésértékű, a torta vajkrémes, a nem koffeinmentes kávé nem nesz és nem kapszula, nem por és nem hamu...

Egy hölgy, ha becsíp, többnyire Márka vermuttól, triple sectől és debrői hárslevelűtől lesz kótyagos.

A pódiumon élő zenekar játszik, cigányzenét vagy szolid táncdalokat, természetesen az aktuális slágereket. Nagy kiemelt vállalatok elegánsabb alkalmakra már megnyerik maguknak *Németh Lehelt*, a megbocsátás utáni időben *Kovács Erzsit*, előtte *Kardos Magda*, *Ákos Stefi*, *Záray-Vámosi*, *Hollósi Ilona* és *Sárosi Katalin* dúdolja a fülünkbe, hogy Csak a szépre emlékezem, meg arra, hogy Ez történt tavasszal, és hogy nem más ez, Csak egy kis emlék, a szíven könnyedén átfutó, boldondos emlék...

Mindenki táncol, de nem alles waltzert, hanem alles *Szenes Ivánt*.

A szalagavató bálók inkább bulik, a lányok, fiúk sokkal szabadabban öltöznek és önfeledtebben táncolnak, mint a maiak. A generációk elsősorban a zenei ízlésben meg a hajak hosszában ütköznek. A fiatalok a tánczene helyett a beatért rajonganak, bár a táncdal fesztiválok műsorában összeér a két stílus.

A mai lányos anyák nehezen heverik ki, hogy egy tinédzser lánynak négy drága ruhát és persze a hozzá illő négy pár cipőt kell cipelni magával egy szalagavatóra, meg előtte tánc tanárhoz járni. Akkor ezt sokkal egyszerűbben megoldottuk,

egy szoknyában, blúzban mulattunk. Megtvisztpulóverben, a menők farmerben...

Fiatal lány egyébként igazi bálba nem járt, nyilvános helyen nem farsangolt, az afféle felnőtt szórakozásnak számított. Ekkor ugyanis a tinédzsernek számára a házibulik élik fénykorukat. Mambó magnók és táskarádiók bömbölnek a friss illatú panelekben, és vajas-párizsis-uborkás szendvics az egyen-ellátmány. A fehér zsúrkenyér, ami egy nap múlva ehetetlenül kiszárad, erre a célra kiválóan alkalmas, és a párizsinak egész más az íze – de nem a nosztalgia okán, hanem mert (talán) húsból készül...

Kvaterkázás és ültetési rend

Ők lesznek majd tizenöt-húsz év múlva azok a lányok és fiúk, akik farsang idején komolyan készülnek egy-egy jogász-, orvos- vagy közgazdászbalra, amelyekre elegáns szállodákban kerül sor. A legnagyobb tekintélye az újságíróbálnak van, hiába, ekkor a sajtó még nagyhatalom, akkor is, ha irányított. A szakma bálján a mai Marriott épületében megjelenni rangot jelentett. A sikeres főszerkesztők hátlapogatással kvaterkázta az eseményen rövid ideig megjelenő PB-tagokkal, no meg az illetékes kormány piárfőnökével. (Akkor nem így hívták.) Az eseményen nagyon fontos volt az ültetési rend. Az, hogy ki, melyik laptól, milyen pozícióban, melyik teremben és melyik asztalnál foglalhatott helyet, esetleges karrierről vagy bukásról árulkodhatott. A nagyteremben csak napilaposok, tévések, rádiósok, MTI-esek és politikusok ültek.

Nem a médiához tartozóként jelen lenni egy újságíróbálon kivételes szerencsének számított. Előfordult, hogy egy ügyes kollégánk két jegyet szerzett a sebészének – nagyobb műtét előtt volt ezt praktikus belengetni – hiszen a neje így előben láthatta *Chrudinák Alajost* és *Vitray Tamást*. Akkor még a „tévések” többnyire riporterek, népszerű bemozdók és világszintű tudású operatőrök voltak, és az eseményen nem „sztárvendégek” – milyen rémes szó –, és nem celebszírak billegtek félmeztelenül.

Ez a közönség aztán újdonsült milliomosokkal, külföldi vállalkozókkal és fiatal „kísérőkkel” kiegészülve – mintha személytelen tárgyak lennének, brr... – tér majd vissza a rendszerváltás után az Operabálon. Ahová nem enni, inni és táncolni mentek a tehetősek, hanem megmutatni magukat.

Tout Budapest itt van – hát én se maradhatok ki.

De az elmúlt 25 év bál krónikája megírásának talán újabb negyedszázad múltán jön el az ideje. ●

Két tavaszi korszak. A bal oldali kék-fehér kockás szövetből készült, széles hajtásokba rakott szoknyával, lumberjack hatású kétsorosán gombolt kabátkaival. A jobb oldali rózsaszín-fehér kockás, a kabátka szintén kétsorosán gombolt, a szoknya körben apró hajtásokba rakott. A modelleket Legrádi Nettó tervezte. (Kömlös Lili felvétele)

BLOGBARÁTOK

Számok a házfalon

Rátonyi Gábor Tamás

Budapest mai hárszámozási rendszere közel másfél évszázados, és amilyen logikus elméletben, annyira követhetetlennek tűnik a gyakorlatban. Az 1874-ben papírra vetett alapkoncepció ugyan ma is él, de a megsza-
porodó kivételek néhol ésszerűtlenné teszik a szisztémát, noha ennek a gyakorlatnak is megvan a maga sajátos elmélete.

180 **Jelmagyarázat**

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS

*Területe : 19.444,28 hektár, vagyis 194,4 km², (ebből Dunaterület 757,96 ha)
Épületeinek száma volt : 30.317 (ebből lakóház 26.988, egyéb épület 3.329)
— Lélekszáma a legutóbbi népszámlálás adatai alapján : 1.162.822 fő. —
Sem az épületszámokra, sem a lélekszámra vonatkozó újabb statisztikai
adat még nincs.*

Jelmagyarázat.

Római számok (az egyes vastagon írt utca nevek mellett) a közigaz-
gatási kerületet jelentik.

A házak számozása mindig a kerület-jelzés után következő első utcánál
kezdődik. (Terekbe torkoló utcák közül a legelsőnél kez-
dődik a tér hárszámozása. Ezen utcáknál (-) -ben levő
számok a tér és az utcák sarkain levő házak szá-
mait jelentik.)

Az utca kezdetétől a növekedő számok irányában balkez felé a bal-, jobb-
kez felé a jobboldal értendő. — Az utca baloldalán vannak a páros,
jobboldalán a páratlan számok.

1. || I. = Első párhuzamos utca jobbra. (3. || b. = Harmadik párhuzamos utca balra.)

Ha egy utcánál azt a magyarázatot találjuk, hogy pl. »Az Üllői-út negye-
dik keresztutcaja, úgy ez azt jelenti, hogy a kérdéses negyedik
keresztutca az Üllői-út elejétől a hárszámok növekedő irányában
kell számítani.

Ugyancsak a hárszámok növekedő iránya mérvadó pl. az ilyen magya-
rázatnál is: »A Váci-útnak a Dózsa György-úttal való keresztel-
désétől számított harmadik mellékutca balra.

A »balra« vagy »jobbra« megjelölés szintén mindig arccal az
utca hárszámainak növekedő irányába fordulva értendő.

Utca hárszámozására érvényes általános szabály:

A Dunára merőlegesen haladó utcák számai mindig a Dunához köze-
lebb eső ponttól kezdődnek. A Dunával párhuzamosan haladó utcá-
számai Pesten a Rákóczi-úthoz közelebb eső végüktől, Budán pedig
a volt Lánchídhöz közelebb eső pontjuktól kezdődnek. (Ezidőszereint
nem minden utca számozásánál érvényesülnek ezek az elvek, azon-
ban a nem így számozott utcák fokozatos átszámozásáról a jövő-
ben gondoskodás történik. — 689/1938. Közm. Tan. szám.)

A kerületek hivatalos elnevezése:

I. ker. Vár, Tabán, Krisztinaváros.	VIII. ker. Józsefváros.
II. « Víziváros, Országhát.	IX. « Ferencváros.
III. « Óbuda, Újlak.	X. « Kőbánya.
IV. « Belváros.	XI. « Szent Imre város.
V. « Szent István város.	XII. « Mátyás királyváros.
VI. « Terézváros.	XIII. « Magdolnaváros.
VII. « Erzsébetváros.	XIV. « Rákospalota.

(A X. kerületben »Tiszteiselőtelep« csak kerület-résznevezés.)

Haraszthy Vince (szerk.): Az utca rendje 1947-es kiadásának egy oldala, benne a még Kis-Budapestre vonatkozó szabállyal.

A polgárok címének azonosíthatóságára és megjelölésére évszázadok óta nem is annyira a posta, mint inkább a hivatali ügyek miatt volt szükség. Korábban az adózás, az újkori időkben a népszámlálás volt az, ami miatt jó szolgálatot tettek a mindenkori városvezetésnek. Gál Éva Óbuda helyrajzáról 1979-ben megjelent tanulmányában felidé-
zi, hogy a településen 1774-től alkalmazták először, azonban csak az adózásban résztvevő polgárok házain. Később kiterjesztették valamennyi épületre, még később pedig – legalábbis a tervrajzokon – belefoglalták a rendszerbe az üres telkeket is. Az 1-es a mai Kiscelli és Kis Korona utcák sarkán volt, és a számozás folyamatosan emelkedve járta be a községet. A 751. volt a vége. Pest és Buda korai ingatlanvilvántartását is hasonlóképpen kell elképzelnünk.

Kavalkád

A Fővárosi Közmunkák Tanácsának 1874. évi jelentésében szerepel először a mai budapesti szisztéma körvonala. Az ekkor még csak elméletben lefektetett koncepció főbb jellemzőit tizenegy pontban sorolja fel. Ezek közt szerepel, hogy a hárszámok utcánként kezdődjenek újra, a páros hárszámok a bal, a páratlanok a jobb oldalon legyenek, maga a számozás a város központjától, például a „lánchidtértől” (Clark Ádám tértől) induljon, míg a koncentrikusan haladó utcák esetén a folyótól (Dunától) kezdődjön. Szintén itt dőlt el, hogy a telekmegosztások révén megsza-
porodó hárszámok ne további számjelzést (pl.: 25/1, 25/2), hanem betűjelet kapjanak (25/a, 25/b). Terek esetén a középponthoz legközelebb eső háznál legyen az 1-es, és jobbra, az óramutató járásával egyezően növekedjenek a számok, valamint hogy ház csak oda kapjon számot, ahová a kapuja esik, de ha több kapuja van, akkor is csak egy száma legyen – és persze több apróbb szabály is itt látott először napvilágot. Ezeknek az 1874-ben fogant elképzeléseknek a zöme meg is valósult, és lényegében a mai napig meghatározzák a fővárosi hárszámok rendszerét. Ekkor persze még városszerte az óbudaihoz hasonlatos, folyamatosan emelkedő számozás volt érvényben, így az FKT szabályozása csak igen lassan, évek, évtizedek alatt valósult meg egyes közterületek, sőt egész városrészek, házainak, telkeinek átszámozása révén.

Budapestten zömmel ma is a fenti koncepció alapján haladnak, vagyis Budán a Clark Ádám tér, Pesten a Ferenciek tere a „0 kilométerkő”. Az onnan kiinduló vagy egy képzeltbeli vonallal ezekkel a terekkel összeköthető utcák onnantól kifelé számozódnak. Példának okáért tehát a Váci úton északra növekednek, a

Rákospalota-Pestújhely térképészlete, 1902

Soroksári úton délre, a Kerepesi úton keletre, míg Budán a Szentendrei úton megint csak északra, a Fehérvári úton délre, a Hegyalja úton nyugatra, és ezekhez az irányokhoz igazodva nőnek a számok valamennyi párhuzamos utcában. Az 1947-ben kiadott, „Az utca rendje” című jegyzék, címtár és eligazító könyvecske lényegében ugyanezt mutatja be, kiegészítve azzal, hogy Pesten a Dunával párhuzamos utcák a Rákóczi úthoz közelebb eső pontjuktól kezdődően számozódnak. Eszerint az 1874-ben lefektetett elvek 1947-ig nem változtak, ugyanakkor a kiadvány is mentegeti magát a még akkoriban is előforduló kivételek kapcsán, miszerint azok egy 1938-ban született közmunkatanácsai határozat folytán majd egyszer igazodni fognak az általános szabályokhoz.

Majd jött 1950, mikor hét várossal és tizenhat községgel bővülve kialakult Nagy-Budapest. Számos más – fontosabb – változással együtt ez azzal járt, hogy a főváros 23 egyedi házzámozási rendszert is kapott. Szerencsére ezek közt volt olyan, ami lényegében változtatás nélkül beilleszthető volt a rendszerbe (ilyen volt például Újpesté), de volt olyan falat, amelynek a megemésztéséhez az eltelt több mint hatvan év sem volt elegendő (pl. Rákospalota). A problémával már korán szembesül-

tek, így *Preisich Gábor*, Budapest akkori főépítésze 1955-ben jelezte is, hogy szinte semmilyen információjuk nincs a külső kerületek bonyolult rendszeréről, ezért új építkezések (parcellázások) esetén nem tudnak mihez igazodni a számozás kialakítását illetően.

Libasor vagy csigavonal

1966-ban, a tömeges lakásépítések megkezdése előtti, de a lakásépítési koncepciók kialakítása utáni pillanatban a Fővárosi Tanács Városrendezési és Építészeti Osztálya összeállított egy új tervezetet Nagy-Budapestre vonatkozóan. Erre nem csak a megszokottól néhol eltérő külvárosi jelölési rendszer miatt volt szükség, hanem mert az '50-es, '60-as évek külterületi beépítései nem tagozódtak be sem a belvárosi, sem a külvárosi rendbe. Előfordult, hogy egy lakóbizottsági tag helyszíni bejárásának útvonala alapján – történetesen csigavonalban – osztottak számokat, de az is, hogy egy utcában csak ott lett házzám, ahol már állt épület, így az üres telkekre később felhúzott házak beillesztése tette követhetlenné a helyi szisztémát.

Az új koncepció szerzői elavultnak tekintették az FKT 80 esztendővel azelőtt született házzám-tervezetét, ami az akkori városmagura épült. A fővárosi településpolitika abban az időben kerületi központok kialakítására gondolt, és ebből kiindulva a külső kerületek jelöléseit is az új közigazgatási egységek középpontjaiból kiindulva tervezték újraalkotni. Felmerült az újonnan épült lakótelepeken az úgynevezett kötetlen elrendezésű, vagyis nem szigorú geometriai beépítéséhez igazodó számozás kialakítása is. A tervezet szerint az 1970-ben esedékes következő népszámlálásra Rákospalotán (XV.), Cinkotán (XVI.), Rákoskeresztúron és Rákoscsabán (XVII.), Pestszentimrén (XVIII.), Pesterzsébeten (XX.), Budafokon (XXII.) és Soroksáron (XXIII.) kellett volna rendezni a helyzetet, ami a tervezet készítőinek elgondolása szerint 40 ezer ingatlan átszámozását, vagyis 100 ezer fővárosi lakos címváltozását vonta volna maga után. Bő egy évvel később került elő ismét a javaslat a végrehajtó bizottság ülésén, akkor azonban már annak végleges elvetése szerepelt a napirenden. Mint kiderült: a kerületi tanácselnökök ellenállásán az új koncepció megbukott. Tehát az újrászámolás nem történt meg, de rávilágított arra a mindmáig fennálló problémára, hogy Nagy-Budapesten jelenleg többféle logika szerint számozódnak az utcák, és bár van egy alapvető koncepció, a kivételek néhol követhetlenné teszik a rendszert.

Éljen a lokálpatriotizmus!

A jellegzetes kivételek közé tartozik a budai Mártonhegy, Istenhegy környéke, ahol a számok zömének kiindulópontjaként meg a FKT működésének idején a fogaskerekű vasutat jelölték meg. Az Istenhegyi út ugyan logikusan a hegy aljától felfelé növekszik, de a Mártonhegyi út már nem, ahogy például a Diana utca és az Óra út sem: mindegyik hegynek lefelé növekszik, s az 1-es szám a fogaskerekűnél van (akárcsak a környék többi mellékutcája). Különös kivételnek tekinthető Újlipótváros Dunára merőleges mellékutcai: valamennyinek a számozása a Váci úttól indul. Ha a Szent István körúton megkeressük az 1-es számot (illetőleg XIII. kerületről lévén szó, a 2-est), az szabályosan a Jászai Mari térhez – vagyis a Dunához – esik, de ha már egy-két sarkot beljebb megyünk, a Katona József utca 1-hez el kell sétálnunk a Váci útig. Ez a fordított szisztéma egészen a Róbert Károly körútig tart, vagyis Angyalföld és a nemrég létrejött Göncz Árpád Városközpont városrészek házzámjai is megkavarodnak.

A legnagyobb dilemmát azonban a XV. kerület Rákospalota városrésze okozza. Ott ugyanis a házzámok a Pozsony utca – Kazinczy utca – Fő út találkozásától indulnak a szélrózsa minden irányába kifelé. Mindaz, ami ettől délre esik, teljesen szembefordul a főváros rendszerével, ami pedig északra, az tulajdonképpen olyan, mintha Budapesten lennénk. Amíg valaki kifelé halad a zuglói Kacsóh Pongrác úton, vagy az Erzsébet királyné útján, addig emelkedő tendenciát látnak. Ám ahogy átér ezek rákospalotai folytatására, vagyis példánkban a Gábor Áron vagy Kolozsvár utcába, átfordul csökkenőbe.

Rákospalota ugyanis – mint önálló település – egészséges lokálpatriotizmussal a saját településközpontjától kezdte számozni az utcákat. Ezt a koncepciót még az sem borította fel, hogy egyes utcák parcellázásának és beépítésének sorrendje gyakran ezzel szemben történt: 1929-ben például több utcában megfordították a házzámozást, hogy igazodjon a sajátos palotai koncepcióhoz. Amikor pedig az addig Rákospalotához tartozó Istvántelek városrész 1950-ben a IV. kerülethez került, az újpestiek a sajátjukhoz képest egy teljesen fordított jelölésű településrészt kaptak, így egyszerűen reverziót hajtottak végre (például az Istvántelki út számai ma épp fordítva mennek, mint 67 évvel ezelőtt). A palotaiak máig vigyáznak erre a sajátos rendszerre, az 1950 után beépített, újonnan nyitott utcák is ezt követik, ugyanakkor például a valaha szintén Rákospalotához tartozó Újpalota házzámjai már teljesen más logika szerint alakultak: kicsit budapesti módon. ●

FÉNYÍRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Dívat volt valaha a képes újságoknál, hogy posztermínőségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebeket). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: *Sebestyén László* felvételeivel. Fadobozos, lábon álló, fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klősz”-kamerájával a pazar pesti és budai paloták udvarait örökítette meg.

VI., Király utca 76. – Eötvös utca 1.

A Teréz körút és az Andrássy út vonzaskörzetében álló két utcára néző elegáns épületet *Jahn József* (1845–1912) építész emelte saját magának. 1891. október 3-án 60 000 forintért vásárolta meg az ingatlant. Háromemeletes bérházára másfél hónap múlva, 1891. november 25-én vehette kézhez az építési engedélyt. A Király utcai oldal földszintjére boltokat, a két utcai rész emeleteire nagypolgári: 5–6 szoba + cselédszobás, fürdőszobás lakásokat tervezett, míg az udvar hátsó traktusában lévő bérlemények fürdő nélküli kétszoba-konyhás beosztást mutatnak. Jahn két lépcsőházzal és reneszánsz formaelemekből építkező loggiákkal váltotta ki az egyhangú körfolyosót. Az eredmény egy szép és világos udvar.

Ezután is gyorsan pörögtek az események. Az 1892 júliusában elkészült bérházat építész-tulajdonosunk egy év múlva, 1893. július 31-én 225 000 forintért eladta *Geiger B. Zsigmond*nak a Tőzsdetanács tagjának, későbbi elnökének és nejének, *Lóvy Teréziának*. A beadványi tervek egyikén feltüntetett helyszínrajz szerint a tömb északkeleti részén az egykori Kemnitzer, ma Szófia utca 15. szám alatt is volt építészünknek egy telke, amelyre a Király utcaival egy időben szintén háromemeletes bérház került. Jahn vállalkozói módszerét már ferencvárosi házánál megtapasztaltuk. Ingatlant vásárolt, felépíttett rá a kor stílusához illeszkedő remek bérházat, majd nyereséggel túladott rajta, de az elkészült épület – némi komfortosítással – napjainkban is lakható. (H. V.) ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

1000 napos a német megszállás áldozatainak emlékműve

Ha köztéri szobor- és emlékműállításról szóló kézikönyvet írnék, valami ilyesmivel kezdeném:

A régi bölcsesség szerint a jó köztéri emlékműhöz öt dolog szükséges: 1.) Egy olyan téma, amit nagyjából-egészében társadalmi konszenzus övez.

2.) Egy méltó és alkalmas hely.

3.) Pályázaton kiválasztott terv, amely az állítás idején legyen legalább a kor színvonalán, sőt, legyen egy kicsit modernebb a közízlés átlagánál. De semmiképpen se legyen archaikusabb.

4.) Sok pénz.

5.) Mindezekből következően kell években mérhető sok idő. Mert a fentiek külön-külön időigényes dolgok.

A fenti öt pontot a Szabadság téri emlékmű esetében kivétel nélkül mind figyelmen kívül hagyta a kormány. Még akkor sem lenne szükségszerű, hogy ennyire – hogy is fogalmazzak udvariasan – kétségbe vonható ízlésű, ennyire megosztó minőségű emlékmű szülessék. A magyar kormánynak azonban nem volt szerencséje. Későn jutott eszébe az emlékmű-állítás ötlete: a négy-öt hónap, ami eltelt az első ötlet és a felállítás között, egy igényesebb emléktábla elkészítéséhez és felavatásához is csak szűkösen lenne elég. Nem idézzük fel a két ünnep között nyilvánosságra hozott kormányhatározatot, a titkolt zsúrit, a képtelen sietség részleteit, ezek jól ismert tények – akárcsak az, hogy végül nem került sor avatóünnepségre. Ez alighanem páratlan a magyar történelemben. Hiszen az emlékmű-avatásokból alkalmasint mindig valamiféle népszerűség-emelkedést vártak a mindenkori kormányok. Tegyük hozzá, nem sok alappal. Párkányi Raab Péternek hívják azt az 1967-es születésű szobrászt, aki ezt a „postamunkát” vállalni tudta. Őt régebben a szélesebb publikum csak a Nemzeti Színház homlokzatán sorakozó arany színű szoboralakok és a felújított Zeneakadémiaival egy időben felavatott, minden plasztikai értő nélkülöző Solti György szoborról ismertük. (A kozterkep.hu ma összesen 45 köztéri alkotását sorolja fel.)

Az is köztudomású, hogy a magyar zsidó közösség a terv nyilvánossága pilla-

natától tiltakozott nem csak az esztétikai megjelenés ellen, de a témáját is ellenezték. Úgy érezték, hogy koncepciója a németekre akar kenni minden felelősséget a magyar zsidóság 1944. évi deportálásáért. A felállítás után lényegében spontán módon nekiláttak egy alternatív kiállítást létrehozni, ennek rövid időn belül „Eleven emlékmű” lett a neve. Ez egy afféle romlandó kiegészítés, protézis, amely éppen az ellenkezőjét akarja sugallni, mint amit a kőből és bronzból állított állam szponzorálta alkotás.

Egy emlékmű életkorát években szokás számolni. Az 1000 nap mint évforduló nem véletlenül került elő. Az a maroknyi, szabadságszerető tiltakozó-csapat méri így az eltelt időt, akik megfogadták, hogy mindaddig, amíg áll ez az emlékmű, tüntetni fognak. Eleinte naponként tartottak miniatűr tüntetést, eleinte mindig volt vendég is, valami ismeretesebb ember, vagy hivatásos tollforgató. Az első évben, egy farkasordító hideget tartogató napon engem hívtak. Nagyon rövidre fogtam amúgy is rövidre tervezett mondókámat. Keresgéltem a nem untig ismert érveket, igyekeztem az érvelést eloldozni a tetszés/nem tetszés

témakörétől. Felhoztam két csodálatos köztéri ellenpéldát, a 301-es parcellában álló, sokak által csak képről ismert 1956-os emlékművet (Jovánovics György, 1992) és a turisták zarándokhelyszínévé is szolgáló Cipők emlékművet (ÇanTogay és Pauer Gyula, 2006). Mind a kettő autentikus helyszínen van. Az egyik pályázat útján készült, a másik nem. Az egyik harsány és soha nem látott formákkal operál, a másikat alig lehet észrevenni, ha kifejezetten nem keressük.

Most, hogy az ezer napra hivatkozva sok mindent összefoglaltam már az ügygel kapcsolatban, ideje bevallanom, ez csak ürügy volt arra, hogy a témát szóba hozzam. Már régen megfigyeltem ugyanis, hogy az ott kószáló turisták voltaképpen egyetlen egységnek tekintik az eredetit és ellenpontját. S persze magyarázó felirat nélkül nemigen értik az egészet.

Úgy is érthetik, hogy a gonosz németek által legyilkolt zsidó magyarok családja megható módon emlékezik meg az övéiről. Ennek csak néhány harciasabb felirat mond ellent, akik „megálljt szeretnének parancsolni a történelemhamisításnak”. De hát az ő üzenetük nagyon bonyolult. Kiállításuk pedig romlandó.

fotó Simplicissimus

Ferenc József szobra a Budapest Galéria süllyépi telepén (Fortepan, Erdei Katalin adománya)

Ha sokkal szerencsésebb ország lennénk, akkor rááldoztuk volna azt a sok pénzt, időt és egyeztetést, ami szükséges a jó emlékműhöz. Valószínű, hogy az ötletet elvetették volna – hiszen az első, talán legfontosabb feltételnek ez az elképzelés egyszerűen nem felel meg. Az ország nagyon megosztott huszadik századi történelem megítélésében. Ilyen szobrot nem lett volna szabad emelni. Pont.

Miért nem hallgatnak Gerő Andrásra? (A Ferenc József szoborállítás ügye)

Gerő András, az ismert, termékeny történész a közirói munkásságát sem veti meg. Időről időre előrukkol valamilyen történelemmel kapcsolatos, a szakmai községnél tágabb közvéleménynek szóló jól megírt, feltűnő, terjedelmes újságcikkkel. A legutóbbi tavaly az Élet és Irodalomban jelent meg. (Az elhagyott király, 2015. március 13.). *Ferenc József* halálának 100. közelgő évfordulójára figyelmeztetett, és fájta, hogy ennek a jelentős államférfinek jelenleg nincs szobra Budapesten. Feleségének, *Erzsébet* királynénak bezzeg van. Pedig valaha nem csak szobra volt (*Zala György* mintázta meg, akárcsak *Andrássyt* és *Tisza Istvánt*) a millenniumi emlékmű jobb szélén, amely 1908-ban került a helyére. Hídja is volt, (a mai Szabadság híd), tere (mai Széchenyi tér) és földalatti vasútja (M1), valamint rakpartja (Belgrád rakpart).

A millenniumi emlékműhöz tartozót 1918-ban ledöntötték, 1919-ben csaknem teljesen szétverték. A Horthy korszak elején aztán Zala újra mintázta, ezúttal már nem tábournoki egyenruhában, hanem koronázási palástban, 1926-ban került a helyére.

A kommunista hatalomátvétel után aztán mind az öt Habsburgnak távoznia kellett a térről. A képmutató Rákosi rendszer egyfolytában a szabadságról papolt, amikor pedig nyílt szovjet alávetettségben élt az ország. *Bocskai*, *Bethlen*, *Thököly*, *Rákóczi*, *Kossuth* került a Habsburgok helyére. A közhiedelemmel ellentétben a legtöbb régi mű egy raktárban átvészelt a nehéz idők. A rendszerváltáskor azonban nem merült fel a Habsburgok rehabilitálása. A Kossuth téri rekonstrukció bizonyos fókusz új helyzetet teremtett. Nem csak meglévő új felállítás, de az elpusztult újraelkötés is napirendre került. A szélesebb közvélemény nem talált benne kivétnevalót. Gerő András (aki egyébként a Habsburg Intézet alapító igazgatója) fenti cikkében nem azt javasolta, hogy kerüljön vissza mind az öt Habsburg. Hanem csak azt, hogy a restaurálásra szoruló Ferenc Józsefet állítsák fel az egykor az ő nevét viselő tere, a valahai koronázási domb helyére, a Lánchíd pesti végéhez.

Am az illetékes, a főváros a füle botját sem mozgatta. Talán úgy gondolták, nagyon helyesen, hogy a tér szép arányait elrontaná. De még inkább arra gondolhattak, hogy ez a lépés felgerjeszteni az emberek amúgy is érzékeny, 1848-ra különösen érzékeny kedélyállapotát.

Talán majd az a kor – feltéve de meg nem engedve, hogy a történelemtanítás egyszer realisabb hírokat pengent majd – amely nem fél kimondani a tankönyvekben a Habsburgok jelentős, pozitív szerepét a magyar modernizációban. És azt se látom lehetetlennek, hogy egyszer a híd is visszakapja a saját nevét.

Addig, ahogy Gerő neheztelve megjegyzi, csak egy keserűvíz marad egy jelentős magyar uralkodó nevében. Ki is kereste, mire javallt az 1876-ban a mai Órmezőn talált gyógyvíz:

„Kíméletes hashajtó hatású gyógyvíz, amely eredményesen alkalmazható: erőködés nélküli székletürítés igénye esetén, aranyér betegség megelőzésére, kezelésére, enyhe bélgyulladás kezelésére, elhízás ellen.”

A helyfoglalók, a közellenségek

Simplicissimus azt olvasta, hogy bizonyos olaszországi üdülőhelyen büntetni kezdtek egyes helyi lakosokat, akik hajnalban elfoglalták a legjobb tengerparti fekvőágyakat, és felárral árulták a turistáknak. Erről az jutott eszembe, hogy enyhén, de növekvő mértékben bosszant, ami akkor történik, amikor egy önkiszolgáló étteremben tömött tálccával próbállok helyet találni, és arra percekig várni kell. A helyek egy részét ugyanis nem buzgón falatozó kuncsaftok foglalják el, hanem egész családok – kabátjai. Belép a család, az első dolguk, hogy letelepedjenek. Egy valaki ott marad a cucra vigyázni, csak egy megy ételért, a többiek vécére, vagy isten tudja hová. Ha először mennének a mellékhelyiségbe, utána vennének ételt, és csak ezek után próbálnának széket keresni, akkor mindenkinek jutna hely, mert mikorra sorra kerülnének, már sok felszabadulna. De ők „biztosra mennek”.

Vannak persze más közellenségek is. Ők fogyasztottak valamit, jó ideje befejezték, és diadalmasan nézegetik a tömött tálccával benázó szegény párákat. Ezekre a helyekre kifejezetten azért térek be, mert meg akarom spórolni a várakozást. És a honfitársaim, a többi magyarok ebben engem megakadályoznak.

A Westend alagsora remek terepe az erre irányuló alkalmazott emberlésnek. Voltaképpen egy nagy méretekben, de kis tétben játszott társadalmi társasjátékról van szó. Aki betartja a „láthatatlan játékszabályokat” – érvelt Simplicissimus – az mindig oda ül, ahol a lehető legkevesebb fölösleges helyet foglalja el. Ha például egyedül jön, akkor a pulthoz ... nem pedig egy négy személyes asztalhoz.

A szupermarket-kocsik visszavitelét cél szerűen elmozdítja a visszanyerhető száz forintos óra. Ha valaki az önkiszolgáló éttermekre (és hasonló helyekre) kitárlna valamilyen hasonló ösztönzést, az az ember nagyot lökne a felemás magyar polgárosodáson. ●

KÉPES HÁZ

Egy magánmozi filmkockái

Buza Péter

László Fülöp – Philip Alexius De Laszlo, ahogy a világ ismeri a portréfestészet fejedelmét – 1926-ban készítette el a Kodak alapítójának, George Eastmann mérnök vállalkozónak az arcképét. Remek ajándékot kapott a nyilván busás honoráriumhoz ráadásnak: egy akkor vadonatúj konstrukciónak számító amatőr filmfelvevő berendezést (16 mm Cine-Kodak B). A képek klasszikus mesterének egy modern képalkotó masinát. László haláláig, 1937-ig kedvvel forgatott, megörökítve munkásságának, családi és magánéletének változatos jeleneteit. Évtizedekkel később familiájának harmadik nemzedéke az addig gondosan őrzött szalagokból egy közel egyórás DVD-anyagot szerkesztett, amelynek egy példányát 2016 telén unokája, Piers de Laszlo hozta Magyarországra (látogatása részleteit ld. BUDAPEST 2017/1.) Aztán vissza is vitte Londonba. De lehetővé tette a BUDAPEST számára, hogy lemásoljuk, és kiválogassunk néhány kockányit a több mint ezerből. Számoltunk azzal, hogy nyomdai másolatban a többségük szinte élvezhetetlen minőségű lesz. Ám a mai napig leghíresebb magyar festő életének képei így is egyedülálló élményt jelentenek.

Az előző oldal két kockája (1, 2) László filmjeinek első évében, 1927-ben készült, az Alcatraz erődjénél. A 3. Spanyolországban, a Prado előtt, Velazquez szobránál. A világ világnagyságainak portréfestője beutazta jóformán az egész Földet. Járt Afrikában, Amerikában, Romániában, Svájcban, Párizsban, Rómában és felsorolhatatlanul sok más városban.

Egyik londoni kiállítása – a sok közül – a French Galleries termeiben, 1927-ben. Az udvarias alkotó a bejáratig kíséri vendégeit (4).

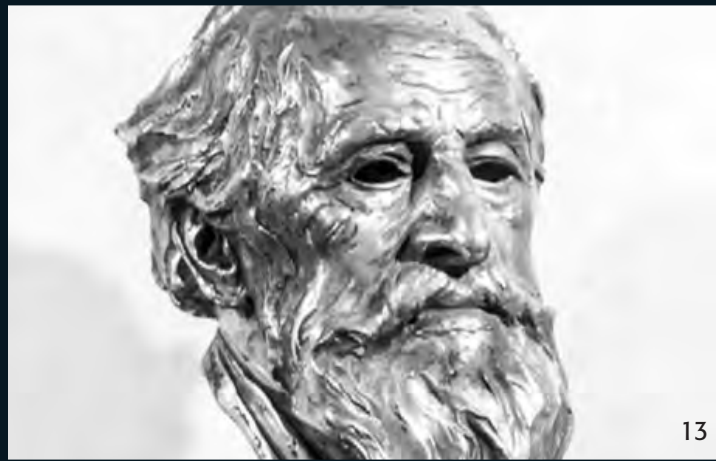

Egy amatőr kisfilmes kedvenc témája mind a mai napig saját családja. Néhány képkockát látnak itt a hosszabb snittekből. Az elsőn negyedszülött fiát, Patrickot, édesanyjával, Guinness Lucyvel (5). A következőn londoni villájuk (Fitzjohn's Avenue 3.) kertjében sétálnak a kapu felé: László Fülöp, felesége, két fia és William Hechler (1845–1931) cionista esztéta, filozófus (6). Egy újabb képkockán László Fülöpöt két fia, Patrick és Henry kíséretében, még nem egészen rendezett díszöltözetükben láthatjuk villájuk kertjében. A fiúk bírói díszöltözékben, édesapjuk frakkban. A Buckingham palotába készülnek (7). A következő két kockán Piers édesapja, John de Laszlo tűnik fel (8, 9).

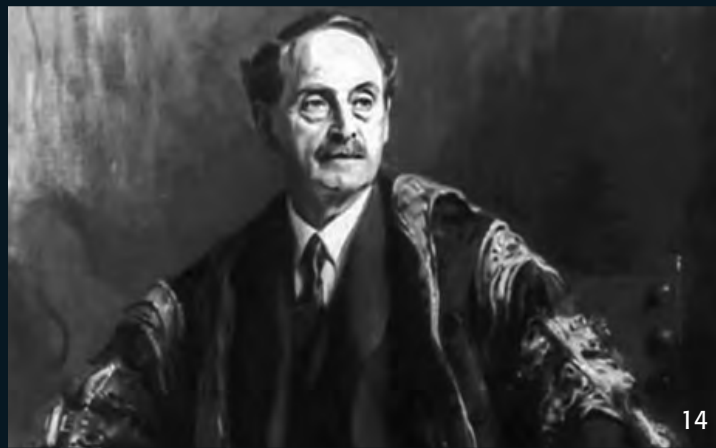

Fél tucat snitt tanúskodik arról, mennyire szerette László Fülöp az unokáit. Christophert látjuk, a talán legkedvesebbet veszi a karjára (10) a westminsteri keresztelő ceremónia előtt (1936-ban) és a fiúcska halála évében, 1937-ben, amikor a portróját is elkészítette (11).

A képkockán legközelebbi barátja, talán az egyetlen műkritikus és művész, aki minden helyzetben kiállt az „idegen” mellett: Alfred Lys Baldry (1958–1939). A mester ritka portrészobrainak egyike is őt ábrázolja (12, 13).

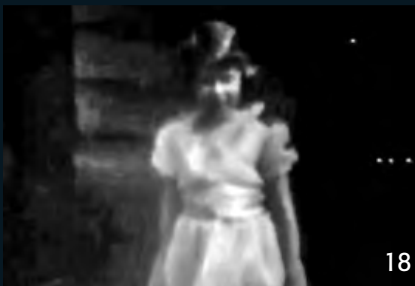

És a másik legfontosabb „benszüllött” londoni László Fülöp életében. Aki húsz éven át ápolta haláláig súlyosbodó szívetegységében. A filmre vett festményen Lord Dawson of Penn (1864–1945), a királyi család orvosa, a Royal College of Physicians elnöke látható (14).

Kétszer járt Magyarországon a már befutott művész, először 1927-ben Gödöllőn festette meg Horthy és felesége portréját. Purgly Magdolnáról (15) akkor készült ez a filmkocka. Aztán 1935-ben jött megint. Budapest ünnepi fogadást rendezett a tiszteletére, s persze működött a kamera. Ripka Ferenc (1871–1944) társaságában örökíti meg (16).

A monacoi nagyherceg, III. Rainer társaságában, 1928-ban (17). Természetesen azért járt ott, hogy elkészítse a portróját. S a későbbi – a mai – II. Erzsébetet is azért kereste fel a Buckingham palotában, hogy forgasson róla egy rövidke jelenetet, és megörökítse festményén a még serdületlen fejedelmi leánykát (18, 19). Elutazott Rómába is, hogy XI. Piust (1857–1939) is megörökítse (20). A filmkockán Lucy és Philip éppen az audienciáról távozik (20).

Máskor nem ő utazik, hogy festhessen: az alanyok keresik fel. Még az is előfordul, hogy igen messziről érkeznek Londonba, mint például Nepál ifjú királya, Shams Bahadur (21, 22). Többnyire persze helyből, a birodalom fővárosából jönnek. Mint lord Rothermere (1869–1940), akiről a képkockát (23) s a kész portrét (24) filmre vette záróelemként iktattuk ide – elvégre tudjuk jól, sokkal több köze van hozzánk, magyarokhoz, mint bármelyik másik válogatott kiválóságnak.

MÚZEUMI KINCSKERESŐ

Ásatás a raktárban

szöveg: N. Kósa Judit, fotó: Fáryné Szalatnyay Judit

A Kiscelli Múzeum nemrég zárult delikát sikerkiállítására, az elfeledett Bernáth Aurél-pannót bemutató tárlat nem csak azért számított különlegesnek, mert néhány hét eltéréssel kétféle nézőpont szerint mutatta be a mester Budapestet ábrázoló alumínium képét, és ezért két hegy-mászást is megkövetelt az igazán szorgalmas látogatóktól. A művet előbb a darbjait összekeverve, majd helyes elrendezésben is felkínáló kurátori koncepció elsősorban a nagyközönség számára tette emlékezetessé a brüsszeli vilákiállításra készült képet. A gyűjtemények iránt „hátulnézetben” is érdeklődő polgár azonban azon is eltöprenghetett: ki gondolta volna, hogy ilyen léptékű felfedezéseket tartogat a laikus szemében legalábbis a lehető legkevesebb aha-élménnyel kecsegtető helyszín – a múzeumi raktár.

Brxa János műhelyéből évi 450 kályha került ki

Egy cseppet sem ritka jelenség, hogy nem valami pókhálós lakásból vagy épp a föld alól kerül elő egy-egy páratlan értékű műtárgy, hanem a muzeológusok közvetlen közeléből. A Kiscelli Múzeum raktára rejti például már vagy négy évtizede azt a kályhát is, amely vélhetően az új állandó kiállítás egyik éke lesz. *Dávid Ferenc* művészettörténész derítette fel – egy készülő kályhakatalógus részeként – a szépséges darab történetét, amely Csillaghegyről került be a gyűjteménybe még az 1970-es években, és azóta is szétszedve várja a restaurálást, illetve a pillanatot, hogy végre a látogatók szeme elé kerülhessen.

Brxa János, azaz Ján Brxa tabáni mester és szlovák nemzeti mozgalmár alkotása ez a pompás kályha, amely habár valamikor a városegyesítés körüli időkben született meg, egy jóval korábbi mintát idéz: a 19. század elejének klasszicistáit. *Dávid Ferenc*től tudjuk, hogy ezek a század végéig igen népszerű fűtőtestek jellemzően a bécsi „porcelánkályhák” másolták, innen a jellegzetes fülke a felső részen, illetve a sima csempék által keretezett, antikizáló kép. A nevezett kék-fehér darab díszes egy rendkívül mivesen megalkotott jelenet, ahol egy khitonba öltözött, görög hajviseletű nimfa emel a feje fölé egy drapériát.

A mű érdemeit különösen akkor vagyunk képesek értékelni, ha tudjuk: a tabáni Kereszt utcában, majd a nagyvárosiasabb Attila utcában alkotó és árusító mester műhelyéből évi 450 (magyarán napi egynél is több darab került ki. Alighanem ő maga is tudatában lehetett ipara fontosságának, hiszen kettőt ő maga ajándékozott a Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteményének – onnan kerültek át aztán ide, a Fővárosi Múzeumba.

E rendkívüli termelékenység ellenére mára meglehetősen ritka kincscse váltak a Brxa-műhely termékei, ahogy az egykor Pest- és Buda-szerte minden polgári lakásban fellelhető klasszicista kályhák legtöbbször is nyomtalanul eltűnt a városból. Ennek bizonyára praktikus oka volt – mondja *Rostás Péter*, a Kiscelli Múzeum igazgatója, egyben a bútorgyűjtemény vezetője –, egyszerűen nem elég jól fűtötték ki a ropant belmagasságú tereket, az ízlés változásával pedig kimentek a divatból. Ma már a múzeumi tereken kívül szinte sehol sem lelhetők fel, így aztán érthető volt az öröm, amikor a Parlament mélygarázsának építését megelőző, Kovács Eszter régész által vezetett leletmentéskor a terület feltöltésére egykor használt építési törmelékből ilyen kétszáz éves remek darabjai is előkerültek. *Sárvoári Katalin* restaurátor hihetetlen türelemmel illesztette egymáshoz a feltáráskor talált töredékeket, így szolgáltatva unikális adalékokat a Kiscelliben készülő kályhakatalógushoz.

A múzeum mintegy huszonötöt őriz, de ezek közül csak néhány látható a mostani állandó kiállításon. Még legalább további ötöt össze lehetne rakni – utal újfent *Rostás* a raktár rejtett kincseire –, mi több, ezeknek a helyét sem kellene keresni. Még *Schmidt Miksa*, az egykori kolostort saját bútormúzeumává átalakító iparművész és gyáros jelölte ki az ideális helyüket márványlapokkal.

Apropó márvány és apropó Schmidt. Ugyancsak az osztrák várúr gyűjtötte be azokat a méterszer két méteres nagyságú, vörösmárvány lapokat, amelyek a múzeum földszinti folyosóit borítják. A mai Belügyminisztérium telkének Mérleg utcai oldalán állt Koháry-Coburg palotából szerezte be őket annak idején. Hiányaik pótlására most viszont a Középső-Józsefváros időnként esztelen lerombolása szolgáltat egyedülálló lehetőséget. Ugyanabból a korból, tán még ugyanabból a forrásból is származnak azok a mészkő lapok, amelyeket két egybe nyíló udvarú Bókay János utcai ház körgangjáról emeltettek le pár éve a muzeológusok,

Egy Brxa-kályha a Kiscelli állandó kiállításán

és most már Óbudán várják, hogy kiegészítsék velük Schmidt Miksa burkolatait.

Hasonló váratlan találat volt az a kárpit, amely ma már az állandó kiállításban látható. Mint Rostás Péter meséli, *Demszky Gábor* főpolgármesteri leköszönésekor kapták a meghívást, hogy muzeológusi szemmel nézzék végig azt a tárgyözönt, amely a fél évszázad emlékeit őrző szekrényekből és polcokról előkerült. Vittek is be a múzeumba számos apróságot – egy játék méretű Combino mellett régés-régi köztisztasági jármű- és metró-modelleket például –, de miközben egy félreeső raktárban téblábolt, az igazgató egy feltekert szőnyegre lett figyelmes. Leemelték, kismították, és ekkor derült ki, hogy az nem

más, mint az Új Városháza pulpitusának díszítésére 1896-ban Györgyi Kálmán által tervezett kárpit, amelyről korábban csak fényképek voltak ismeretesek. A darab állapota jól mutatta, hogy a címer eltávolítása után padlószőnyegként volt használatban, míg tönkre nem ment. Hosszas restaurátori munka tette csak lehetővé a kiállítását.

Érdekes egyébként megfigyelni, hogy melyik időszakban mely budapesti korszak tárgyait preferálták a gyűjteménygyarapító muzeológusok. A két világháború között például a biedermeier korra helyeződött a legnagyobb hangsúly: a már említett klasszicista kályhák zöme akkor került be a múzeumba, akárcsak a korabeli Pest-Buda megannyi tárgyi emléke. A hat-

vanas-hetvenes években viszont – amikor a nagy lakótelep-építések és ezzel párhuzamosan a régi városrészek felszámolása zajlott – az életmódtörténeti anyag duzzadt föl. A kilencvenes évek elején pedig arról számoltak be az akkori muzeológusok, hogy a rendszerváltás forogtagában nemcsak az újonnan alakult pártok szórólapjait, a választások dokumentációját és a megváltozott világról tanúskodó ezerféle kiadványt gyűjtötték be, hanem biztos, ami biztos, néhány kommunista párttagkönyvet is – mondván, ki tudja, hozzáférhetőek lesznek-e még később is.

Nagy kérdés ugyanakkor, hogy kell-e, egyáltalán lehet-e a jelenkort gyűjteni. Az ezredforduló idején felvirágzott Madok program éppen ezt, a jelen dokumentálását tűzte ki célul, de Rostás szerint a kortárs szem nem biztos, hogy jól válogat a jövőnek, pontosabban nehéz megítélni, hogy a jelent vagy saját világlátását rögzíti-e a szakember, amikor pillanatképet készít az őt körülvevő világról. Az azonban egészen biztos, hogy pótolhatatlan kincs az olyan amatőr „gyűjtő”, mint a Kiscelli Múzeumot rendszeresen tárgyakkal ellátó józsefvárosi hölgy, aki polgári családja hagyatékából ad át jól dokumentált – eredeti csomagolással, számlával, pontosan elmondott történettel – kísért darabokat.

A múzeumi gyűjteményben nemcsak a tárgy fontos ugyanis, hanem a háttér is. Hogy ki készítette és kinek, vagy éppen milyen történet fűződik hozzá – hívja fel a figyelmet Rostás Péter, hangsúlyozva, hogy egy kiállításon csak a „különleges” darabok élnek meg. Aki nem hiszi, emlékezzen vissza a Moszkva tér kiállítás fantasztikus sztorikkal megspékelt relikviáira, vagy

Az MTESZ és a Magyar Kereskedelmi Kamara egykori székházát most bontják a Kossuth téren (ld. cikkünket a 4. oldalon)

A magasba nyúló kút

A tervek szerint áprilisban kezdődik a Kiscelli Múzeum rekonstrukciója. A mintegy másfél milliárd forint összköltségű munka során az épület főbejárata előtti udvar alatt alakítanak ki raktár- és rendezvény-teret. A 2013 óta szorgalmazott bővítés az igazgató reményei szerint új életet lehel majd a jelenleg súlyos helyhiánnyal küzdő intézménybe. A földszint raktáraiból kiállítóterem, a muzeológusi szobákból kávézó lesz, a műtárgyak pedig új, modern tárolóhelyet kapnak a föld alatt. Ennek az új térnek az lesz a különlegessége, hogy az udvarról lenyúló kutat meghagyják, körbejárhatóvá teszik. A körülötte kialakítandó rendezvényteréből pedig egy korábban nem bejárható barlangon keresztül nyitnak kijáratot.

pörgesse végig a múzeum Facebook-oldalára még a nyáron feltett strandkellékeket.

Persze, gyönyörű a tízes évekből megmaradt fürdőcipő, a régi fotókon láthatóhoz a megszólalásig hasonló férfi úszódressz, de igazán sokáig annál a kék fürdőruhánál időz az ember, amelyhez történet is jár a nagymamáról, aki évtizedekig koptatta a pesti strandokon.

A szerzeményezésnek azonban nem pusztán filozófiai viták, hanem hétköznapi gyakorlati akadályok is útját állhatják. Természetesen a pénzügyi az egyik: a vásárlásra szánt keret igen sovány, ráadásul a pénz megjósolhatatlan ütemben érkezik. Nem véletlen, hogy a kortárs képzőművészeti gyűjteményt ma már inkább a kiállításokhoz igazodva bővítik – jó példa erre a 2015-ös tárlatot követően megszerzett Gerhes Gábor-mű, a hét darabból álló Neue Ordnung-sorozat. A másik tényező pedig a világ változása. A gyűjtők vadászterepéül szolgáló Vatera működését például nem egy közgyűjtemény pénzügyi szabályrendszeréhez szabták, arról nem is beszélve, hogy ma már a fotótár számára is megkerülhetetlen konkurenciát jelent a hagyatékokat, sőt közgyűjteményi kollektciókat is irgalmatlan tempóban begyűjtő Fortepan. ●

Virtuális leletmentés

A Kiscelli Múzeum építészeti gyűjteménye nem pusztán abból a szempontból különleges, hogy több éves, szisztematikus munkával mára gyakorlatilag maradéktalanul sikerült digitalizálnia az általa őrzött terveket és más dokumentumokat. Legalább ilyen fontos az a törekvése is, hogy ha már a maga fizikai valójában nem sikerült megőriznie, legalább rögzítse mindazokat a minőségi középületeket, amelyek most a szemünk előtt pusztulnak el, alakulnak át felismerhetetlenül.

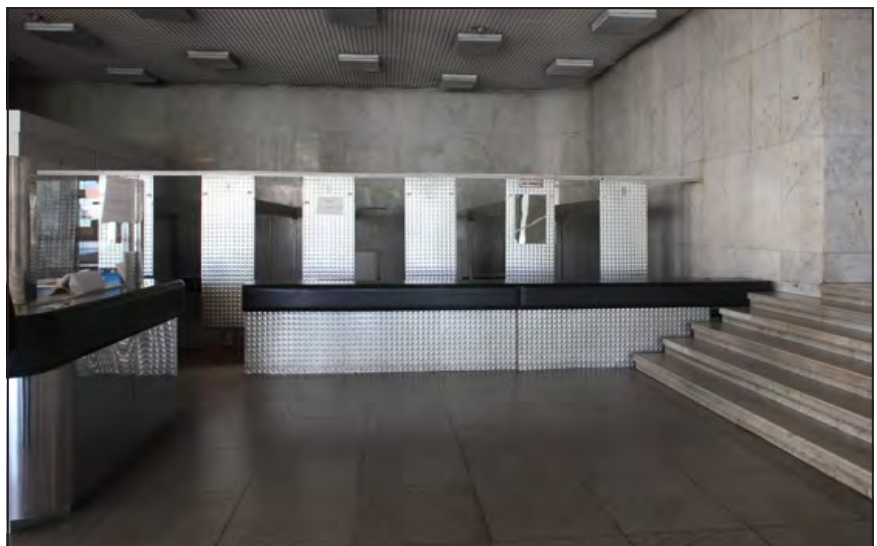
Branczik Márta művészettörténész és *F. Szalatnyay Judit* fotós Virtuális leletmentés című projektje a múzeum honlapján gyűjti egybe az „utolsó pillanatban” elkapott épületkülsőket és enteriőröket. A Ganz gyár Melegpörgetője, az egykori Könnyűipari Minisztérium vagy az MTESZ Kossuth téri székháza láttán sokan rávágják, hogy nem kár érte, randa gyár vagy csúf szocmodern. De aki megnézi például az utóbbiban készült felvételeket, a tanácstermeket, az aula különleges oszlopait, az eredeti bútorokat, a lámpatesteket, annak elfacsarodik a szíve, tudván, hogy mindezt úgy fogjuk nemsokára siratni, mint az elpusztított szecessziót.

Az MKK-MTESZ tanácsterme

Különleges belsőépítészeti megoldások a székházban

SZOBORPARKŐR

Úr ír

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Fogadjunk egy pitli meleg szurokba (ahogy boldogult nagyatyám mondaná), hogy tíz-ből kilenc pesti nem tudja, mit tart *Jókai* a kezében. (Sőt, tudják mit, legyen tízből tíz, egyszer élünk.) Pedig elvileg a város egyik legnézettebb szobráról van szó, az egységnyi idő alatt előtte elhaladók számával csak a szemben lévő *Ady* vetélkedhetne, ha kedve volna hozzá. Hanem az elhaladás még nem jelent megtekintést, különösen nem részleteset: jó, ha az Andrássy úton végigsietők egyetlen pillantásra méltatják a magyar regényírás nagyatyját.

Elárulom tehát, Jókai Mór természetesen egy könyvet tart a balkezeiben, úgy egyébként, ahogy ember könyvet nem tart, ülve, becsukott állapotban, kissé eltartva magától. Évtizedek óta gondolkodom, vajon miféle könyv lehet az, amit ily fontosnak tartott a legnagyobb magyar mesemondó, hogy még a szobrára is magával vitte. Tudjuk, hogy saját műveit nemigen olvasta, elég volt neki megírni őket, ez tehát kiesik, hagyjuk a konkurenciát is (az is milyen lenne, egy jó kis *Kemény Zsigmond* vagy – horribi-

le dictu – holmi *Jósika* került volna arra a szoborra), legyen akkor mondjuk egy korai *Verne*-könyv, a Nyolcvan nap alatt a Föld körül, például, szegény Jókai, oly keveset utazott a valóságban, legalább képzeletben, a művészet szárnyán hadd tehesse.

De félretéve a tréfát: megfigyelték, hogy a honi szobrászat kedves hagyománya szerint az epikus alkotók, ha szoborrá nemesülnek, jobbára ülő helyzetben ábrázoltatnak? Ülni és szelíden letekinteni az utókorra, ez méltó egy igazi regény- vagy eposz- (netán krónika-) íróhoz. Bezzeg a lánglelkű alanyi költők, azok mind állnak és hadonásznak, rabok legyünk vagy szabadok, fülembe forró ólmot öntsetek, nem én kiáltok. (Jó, tudom, a töbttucatnyi honi József Attila-szobor között tényleg van egy ülő alak is, de arról is csak ő tehet. Arra lennék kíváncsi, mihez kezdett volna a szobrász, ha az ominózus vers úgy kezdődik, „A rakodópart alsó kövén feküdtem”.)

Persze, legyünk igazságosak, egészalakos magányos szobrok esetében olyan sok variáció nincsen. A delikvens vagy áll,

vagy ül, legfeljebb térdel, ha fekszik, az már síremlék. S minthogy művészek esetében ritkán látszik indokoltnak a lovasszobor, a lehetőségek tovább szűkültek: így lettek a regényírók jobbára leültetve, elvégre az ő munkájukhoz idő kell, legyen az tehát ezzel a pózzal kifejezve.

Jókai elég későn kapott szobrot Pesten, de mikor megkapta, a kor legünnepeltebb szobrászától, Liptóújvári *Stróbl Alajos János Vilmostól* kapta meg. Az egyik utolsó köztéri munkája ez az ősz mesternek, felvonultat benne minden közhelyet, melyet évtizedek alatt felhalmozott: persze az öreg Jókait mintázza (láttak valaha fiatal Jókai-ábrázolást szoborilag, s ha nem, miért nem, hisz az is ő volt?), mentében, csizmában, ahogy az ember, ugye, otthon olvasni szokott, kezében az idézett *Verne*, mögötte lepel, szemében szomorúság.

Megértem. ●

Névjegy:

Jókai Mór, Andrássy út (Jókai tér).

Alkotó: Stróbl Alajos, felállítva 1921-ben

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Kukorelly Endre

Vojtina-redivivus. Részlet

*„Győzz meg, hogy ami látszik, az való:**Akkor neved költő lesz, nem csaló...”*

(Arany János)

*„...a költő sose lódit:**az igazat mondd, ne csak a valódit...”*

(József Attila)

*Állok a Dunánál. Csak kitalálom**József A. s Arany után. Nem nagy álom.**Állok (legyen: ülök) a pesti rakpart**Lépcsőjén. Halott víz. Minden hal meghalt,**A folyó vasszagú, vas és olajfolt,**Benzinszag: ez most ez. Egykor olyan volt,**Felleg s hegy által a menny kékje csorba,**A nap most száll le a város-majorba**Büszkén a Gellért hordja bársonyát,**S fején, mint gondot – idézzem tovább?**Alant a zölden tiszta nagy folyam,**Smaragd tó – túlzol, kisöreg – olyan,**Nem legyintette szellő s fecske szárnya,**mélyén lüktetett forradalmas árja,**Felszíne tűkör, és abban mikép,**Vacak tévén rossz minőségű kép,**Málló, szétlőtt, összekent házfalak,**Az utcán por. Emberek, nem vadak,**S így tovább. Zúg az autók egybenőtt**Sora: erősebb, gyorsabb, meglepőbb,**De ne lepődj meg. Gyengülj le. Csak lassan.**Nyugodtan engedd, hogy az egész hasson,**És írd le 1 szót. Írd eleve át,**És hajítsd ki valahány harmadát,**Ha írsz, javítsd át, húzd át, írd fel újra.**Szívig érjen. Hagyd, hogy a szíved szúrja,**Belülről ki. Valahogy átmegy rajtad,**Ha el nem felejtet. Ha el nem rejtet.*

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

ALAPMŰ
BUDAPESTRŐL

Török András

Nincs érdekesebb téma, mint Budapest, nincs nehezebb olvasóközönység, mint a gyerekek. Ez a friss, okos, csinos és testes, szerethető könyv talán minden eddigi próbálkozásnál sikeresebben oldja meg a majd' lehetetlen feladatot: érdeklődést és szeretetet ébreszt a város iránt hattól tizennégy éves korig. De a serdültebb ifjúság is haszonnal forgathatja a fotós, rajzos, térképes bédekkert. (Na tessék, e recenzió is belesúszott a „haszonnal forgathatja” típusú papírízű kifejezésekbe – a tárgyalt könyvben nem találtam ilyet, bárhol is kerestem).

Jól emlékszem mennyire szerettem hat-hét évesen azokat a könyveket, amelyekben gyorsan haladhattam, azaz kevés volt egy-egy oldalon, és különösen kedveltem azokat az olvasmányokat, amelyekkel villogni tudtam a felnőttek előtt. A legédesebb az olyasmis volt, amivel elkápráztathattam a szüleimet: „Nahát, kisfiam, ezt honnét tudod?!”

Ez a könyv egyfolytában épít erre a két közismert titokra. A szövegek rövidke, informatív és abszolút gyügyögés-mentesek. Az elsőkönyves szerző, aki saját gyerekeinek kezdett mesélni Budapestről, vagy ösztönösen jó ismeretterjesztő, vagy nagyon jó szerkesztői voltak (Merényi Hajnalka és Györke Mária). Lehet mind a kettő igaz.

A mesélő Budapest az egyéni eligazodást, a személyes felfedezést segíti minden lehetséges eszközzel, de nehogy azt higgyük, hogy mindösszesen csak afféle „okostojás-keltető” könyvvel van dolgunk (az érett Horthy-korszak és a késői szocializmus gyakori műfaja volt

ez). Egyszerűen rabul ejt, azt is, aki jól ismeri a témát, mert nagy dolog kevés szóval sokat és mégis igazat mondani.

Lopva tanítja az általános műveltség alapelemeire az olvasót. Például semmiképpen nem tartozik egy ilyen műfajú munka szokásos alapfeladatai közé a négy, Budapesten legelterjedtebb keresztény felekezet hitelveinek részletes, táblázatba foglalt elmagyarázása, vagy annak ismertetése, hogy mit jelentenek a házak falára erősített rejtélyes közműtáblák, az árvízvédelmi fokozatok magyarázata. Nagy erénye továbbá, hogy a tudnivalókat nem csak a távoli múltra korlátozza. Megemlíti a Kiskörút „K-kő” borítását, vagy amikor Aquincum rajzos térképét közli, akkor a két amphiteatrum mellett van mersze az ország leghosszabb, a Szőlő utcában található lakótelepi monstremat is megmutatni. Ez a könyv őszinte. Nem csak a szépet és a jót ismerteti, hanem minden olyat, ami figyelemreméltó, lett légyen akár rettenetes is. Így tesz az enyhén szólva változatos magyar múlttal is: őszintén beszél (keves szóval, de az említésnél jóval bővebben) Trianonról, a Vészkorszakról, a kommunista időszakról. Hangja mindvégig elfogulatlan, egyenletes, mintha minden budapesti szülő és nagyszülő hangjából átlagot vont volna, és hozzáadott volna három csipet lelkesedést.

Az ilyen művek alfája és ómegája a jó szerkezet és a magával ragadó illusztráció. Ennek igencsak végiggondolt a struktúrája – mégis spontánnak hat. Keretes szerkezetű: az első részben általános fejezetek a történelemről, aztán Budapestről általában (legek, a zászló, a címer, utcanevek, felekezetek, stb.) Ezt követik a sétafejezetek: Buda, Pest, Margitsziget, Óbuda, a Duna, Budapest hídjai, Budapest fürdői és gyógyvizei. Majd ezután jön az ilyen könyveknél merőben szokatlan, de nagyon is üdvözlendő lexikon-szekció: Ki kicsoda? Fogalomtár, Tárgymutató, Térképek jegyzéke.

A szerkezet erénye a szándékolt mozaikosság. Az összesen 26 rajzolt térkép erős karaktert ad vizuális megjelenésének. Van ezen kívül néhány „keretes szöveg” altípus. „Tudod-e?”, „Érdekeség”, „Itt történt”, „Tervek a jövőre”. Ezek gyakran a jól ismert irodai sárga cetliken jelennek meg, mintegy mellékesen. Nem kis feladat lehetett a tördelés, de érdemes volt vele bajlódni.

A recenzius először nem értette, hogyan tudott egyáltalán megjelenni egy ilyen nagy költségű kiadvány, hiszen a szerzőn kívül ki kellett fizetni a fotográfust, a grafikusot, a két lektort, a jó minőségű papírt, a színes nyomtatást, a rezsit. Hogyhogy nem tízezer forintba kerül? Ez köszönhető a Nemzeti Kulturális Alap támogatásának, és még valami másnak. A végtelenül hasznos és eredeti Könyvmecénás programnak, e kiadvány esetében Bakó Emmától dr. Rozsnyai Erzsébetig tartó csaknem kétszáz támogatónak. Igazán remek cél elérését segítették (www.konyvmecenas.hu).

A Mesélő Budapest szép és találó mottóval kezdődik: „Meg kell tanulnunk vágyakozni az után, ami a miénk” (Simone Weil). Ehhez csak annyit tennék hozzá: a lehető legfiatalabban. ●

Tittel Kinga: Mesélő Budapest. Kecskés Judit rajzaival. Fotók Bouandel Doraya, könyvterv Kapitány Eszter, lektorok Csontó Sándor és Lőrinc László, Kolibri kiadó, 302 oldal, ára 4999,-Ft

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

ZSUSZANNA OZSVÁTH: ...ÉS VÉR FOLYT A DUNÁN...

Covina Kiadó

„A képet nem felejem el, amíg csak élek: egy csoport gyerek, férfi és nő állt a Duna partján, mellükön a tenyér nagyságú sárga csilaggal. Kötelekkel voltak összekötve. Négy vagy öt nyilas szegezte rájuk a fegyverét, és belelötötte őket a folyóba, amely a vértől vörösen hullámozott.”

Zsuzsanna Ozsváth magyar származású, 1962 óta Amerikában élő irodalomtörténész, egyetemi tanár, a Texasi Egyetem Holokauszt Tanszékének vezetője. Alkotói munkája legnagyobb részét a magyar irodalom amerikai népszerűsítésének szentelte. Memoárjában magyarországi gyerekkora történetének állít emléket.

Ára: 2990 Ft

A könyvFUGAbooks ajánlata

BARTOS ERIKA: BUDAPEST RAJZBAN

Magánkiadás

Különleges könyvet tart kezében az olvasó, melyben elsődleges szerepet játszik a történelmi építészet, Budapest lenyűgöző épületeivel. A magyar fővárost méltán szokták említeni a világ legszebb városai között. Megismerhetetlen gazdagságának olyan keresztmetszetét vehetjük kézbe, amely az építészeti grafika médiumán keresztül az ünnep- és hétköznapi megélhető, gyönyörködtető világába viszi az olvasót. A kötet angolul is megjelent, Budapest in Drawings címmel.

Ára: 4990 Ft

Megvásárolható a Budapesti Építészeti Központ (FUGA) könyvesboltjában (1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.)

FODOR VERONIKA: AZ ÁLLATOK FARSANGJA

Holnap Kiadó

Amikor egy birodalom uralkodója unatkozik, akkor alattvalói bármit megtennének, hogy szórakoztassák. Flamingó, a kancellár is igyekszik, és megszervezi az év eseményét az állatok földjén: egy farsangi mulatságot. Fellépnek többek között „kecses” elefántok, sőt kán-kánózó teknőcök is. Végül már nem csak a Fenséges Oroszlán érzi remekül magát, hanem a vidám és színes forgatag minden résztvevője. (CD melléklettel.)

Ára: 2700 Ft

„OROSZ-MAGYAR PILLANATKÉPEK TELEOBJEKTÍVVEL”

A Szentpétervári Levéltári Bizottság és Budapest Főváros Levéltára közös virtuális kiállítása

<http://russia-bungary.spbarchives.ru/bu/index.html>

Az Orosz-magyar pillanatképek teleOBJEKTÍVvel című orosz és magyar nyelvű virtuális kiállítás a Szentpétervári Levéltári Bizottság és Budapest Főváros Levéltára közötti együttműködési megállapodás keretében valósult meg. Alapját az az 500 fénykép képezi, amelyek szovjet és magyar fényképészek teleobjektívján keresztül bepillantást nyújtanak Oroszország és Magyarország 20. századi történelmébe. A felvételeket három tematikai egységbe osztottuk: „Épületek és utcák”, „Emberek és hétköznapok”, „Nemzetközi kapcsolatok”. Az egyes témakörökön belül a fényképek időrendi sorrendben követik egymást. A képek tematikai csoportosítása esetleges: számos esetben előfordul, hogy egy fotó a másik két témakörhöz is kapcsolódhatna, ami csak az egyes fényképek témájának sokszínűségére hívja fel a figyelmet.

A virtuális felület létrehozásával Oroszország és Magyarország levéltári anyagához való hozzáférést szeretnénk kiszélesíteni. ●

MINI TEXTÚRA 2017

Összművészeti programsorozat gyermekeknek
Magyar Nemzeti Galéria, 2017. március-április

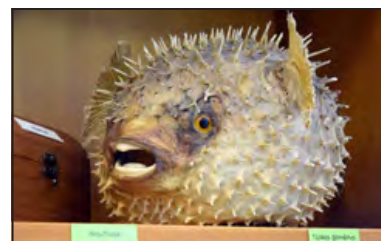
A nagy sikerű Textúra előadásorozat nyomán – ahol képzőművészet, kortárs szépirodalom és színház találkozik – a Magyar Nemzeti Galéria 2017. március-áprilisában rendezi meg összművészeti sorozatának gyerekverzióját Mini Textúra címmel.

Népszerű kortárs Pagonyos meseírók (*Berg Judit, Kertész Erzs, Dániel András, Tasnádi István és Jeli Viktória*) írtak rövid történeteket a Galéria egy-egy műalkotására, amelyek a múzeum egyik különálló teremében elevenednek meg négy fiatal bábrendező elképzelésében, s a Budapest Bábszínház művészeinek előadásában.

A négy mese-jelenet egyidőben zajlik, a gyerekközönség egy játékos térkép alapján barangolhat egyik helyszínről a másikra. A program után a látottakat feldolgozó kreatív kézműves foglalkozás is várja őket. ●

ÉLMÉNYVERSENY: MÚZEUM KONTRA TEMATIKUS TV CSATORNÁK

A megismerés és felfedezés élménye a Természettudományi Múzeumban
Magyar Természettudományi Múzeum, Természetbúvár-terem

Napjainkban a természettudományos témájú tv-csatornák gyakorlatilag mindent megmutatnak a természetről az érdeklődőknek. A Föld legismertebb kutatóinak segítségével, lélegzetelállító felvételekkel ejtik ámulatba a nézőket. Ám a természettudományos múzeumoknak is van lehetősége arra, hogy látványos kiállításaiukon túl más közönségvonzó programokat kínáljanak. A Magyar Természettudományi Múzeumban 1992 óta töretlen sikerrel működik a Természetbúvár-terem, ahol egészen más törvények uralkodnak, mint egy múzeumban. Itt a tudományos gyűjteményekből származó tárgyak kézbe vehetőek, megszagolhatóak, sőt némelyik még meg is ízlelhető! A muzeológiában is használt műszerek és eszközök (mikroszkóp, mikroszkóp, nagyítók, UV lámpa) állnak rendelkezésre a felfedezéshez, amely önállóan vagy múzeumpedagógus segítségével folyhat.

Ki ne szeretne letelepedni egy bálnaállkapcspon, vagy megsimogatni egy afrikai elefántbika koponyáját, megérinteni a szürke cápa bőrét, belenyúlni a titkos szekrénybe, vagy megtudni, valójában miből is van Bora Bora hófehér tengerparti homokja?

Mindezt Ön és családja is megteheti, ha a téli hidegben a Magyar Természettudományi Múzeumban kirándul a természetbe. ●

FÜLESMESTER KALENDÁRIUMAI 1966–2016

Tóth József Füles naptárai

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2017. március 26-ig

A különböző formátumú és fajtájú naptárak megjelenésük óta nem csupán hasznos és szemet gyönyörködtető alkotások, hanem népszerű reklámfelületet is jelentenek, legyen szó akár egy kereskedelmi cégről, akár egy város turisztikai szempontú megjelenítéséről. A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum időszaki kiállítása, Fülesmester kalendáriumai címmel, Tóth József Füles fotográfus naptáraiból mutat be egy válogatást az 1960-as évektől egészen a közelmúltig. A naptárakhoz készült fotók nem csupán nosztalgiát ébresztenek és megmutatják a műfaj tematikai sokszínűségét, hanem az elmúlt 50 év fényképezési ízlésvilágának változásait is megismertetik a látogatóval. ●

VERSENYBEN A NYOMORRAL — TÁRSASJÁTÉK A JURÁNYIBAN

Zappe László

Fölöttébb szellemes cím a Cím nélkül. A gyanútlan néző, illetve jegyvásárló azonban ezt előre nem tudhatja. A hozzátoldott kiegészítés még mindig eléggé rejtélyes: hajlék-kaland-játék. Talán jól is teszi az est írója, *Fábián Gábor*, hogy nem leplezi le a játék tárgyát, bár az a helyszínen azért elég hamar kiderül. Ez is olyasféle, fontos társadalmi kérdéseket modellező társasjáték, mint korábban volt a Mentőcsónak Szociopolyja. A különbség azonban nem elhanyagolható, bár a hasonlóság sem. Ez utóbbi, hogy mindkét játék esetében néhány társadalmi réteggel önmaguk alá kell szállniuk a résztvevőknek, magyarul: sokkal szegényebbnek kell képzelniük magukat, mint amilyenek valójában. A komoly különbség az alászállás mélységben van: nagy különbség, ha munka és kereset nincs, vagy ha lakhatás sincs.

Természetesen egyik játékban sem volt szükség hiányzó tapasztalataimra. Egy teremnyi ember között mindig akad kellő számú rátermett, sokat látott vagy élenkebb fantáziával bíró személy, akik gyorsan átlátják a helyzetet, viszik a szót, meghozzák vagy megszavaztatják a csapattal a döntéseket. Mert a játék alapja persze az, hogy a játékosá lett nézők csapatokra oszlanak. A terem négy sarkában vannak az ülőhelyek, mindegyik sarok egyiké.

Az ilyesféle modelljátékoknál mindig döntő jelentőségű, hogy mennyire reálisak a feltételek. Nem a győzelem szempontjából, hanem az igazság felmutatása céljából. Ami mégsem utolsó feladata egy ilyen estének. Egyébként meg a természetesen versengés is. Olyasmi, mint a Capitaly volt, majd lett a Gazdálkodj okosan! A csapatoknak választási lehetőségeik vannak, például választhatnak segély, közmunka, alkalmi munka meg egyéb hasonlók között. Mindegyikhez különféle előnyöket és hátrányokat rendelt a játék írója, a stáblista szerint Fábián Gábor. Szakértővel konzultált, tehát feltételezem, hogy ezek nagyjából fedik a valóságot.

Az előzetes szerint „*az előadást négy szereplő játssza: két színész, egy hajléktalan aktivista és egy szociális munkás, aki szakértőként segít kiigazodni a sokak által alig ismert világban*”. *Szenográdi Réka* hozzáértéssel és talpraesetten vezeti a programot, nemigen lehet zavarba hozni. *Balog Gyula* – gondolom ő az említett hajléktalan aktivista – kellő távolságot tartó empátiával vezet be az utcán élők gondoljaiba. *Köszegi Melinda* és *Szabó Zola* azon túl, hogy sokféleképpen teszik hasznossá magukat, ügyes színészkedéssel, azaz kordában tartott ripacszkodással jelenítenek meg modell-

embereket, modellhelyzetekben. Nem színházat játszanak, hanem illusztrálnak, és itt éppen arra van szükség. A valójában tragikus élethelyzeteknek inkább a humoros felhangjait hozzák elő, így elkerülve, hogy a modellszituációk melodramaként jelenjenek meg.

A játék tárgyszerűsége, mondhatni tudományos hitelre törrő hangvétele ezt követeli meg.

Azon hosszasan lehetne disputálni, hogy az ilyen műsorok színháznak tekinthetők-e vagy sem. De aligha érdemes. Azon túl, hogy a kérdés merőben elméleti vagy akadémikus, elég egyszerűen megoldható. Hosszú a színházművészet határa és sokféle a peremvidéke. Egyik oldalon ott van a szórakoztató ipar, a vásári mutatvány, a cirkusz, a varieté, a kabaré, a habkönnyű bohózat, a másik felől az iskolai, a tantermi, az oktató-nevelő céllal alkalmazott játék. Mindegyik létezik, és mindegyik nagyon fontos fogyasztói igényt elégít ki.

Gond csak akkor van, amikor valamilyen véletlen folytán igazi művészi érték kerül ilyen praktikus szerepbe. Jó néhány évvel ezelőtt a Kolibri Színház igazgatója rótt meg, amiért *Scherer Péter* előadásában a Klamm háborúját túl jónak találtam iskolai nevelési célra. Természetesen nem szakmai minőségre, hanem művészi értékre gondoltam, és a lellem mélyén ma sem tudom eldönteni, melyikünknek volt igaza.

A Cím nélkül esetében ilyen félreértés veszélye nem fenyeget. A produkció jól betölti vállalt feladatát, miközben nem is súrolja a színházművészet határvonalait. ●

KÖZLÖKÖDŐ

Bénulás Budán

Angelus Róbert

Lapunkban is sokszor emlegettük már a Várkert rakpart–Lánchíd utca (sokszor felújított és sokszor átadott) szakaszát, de még sosem tekintettük át alaposan az egészen lehetetlen közép-budai közlekedési helyzetet.

Amióta a Várkert Bazár előtti szakaszt többé-kevésbé állandó jelleggel lezárták, ha a Margit hídról – azaz Észak-Budáról – kanyarodunk rá a Fő utcára, a Clark Ádám térnél kizárólag Pest felé (a Lánchídon), vagy az Alagúton át a Krisztina körút irányába haladhatunk tovább. (Igaz, egy má-

sik lehetséges útvonal a Margit hídtól a Széll Kálmán téren vezet át, ha van az embernek kellő türelme várakozni. De innen már szabad az út – bár később csak egy sávon – a Szabadság híd felé.)

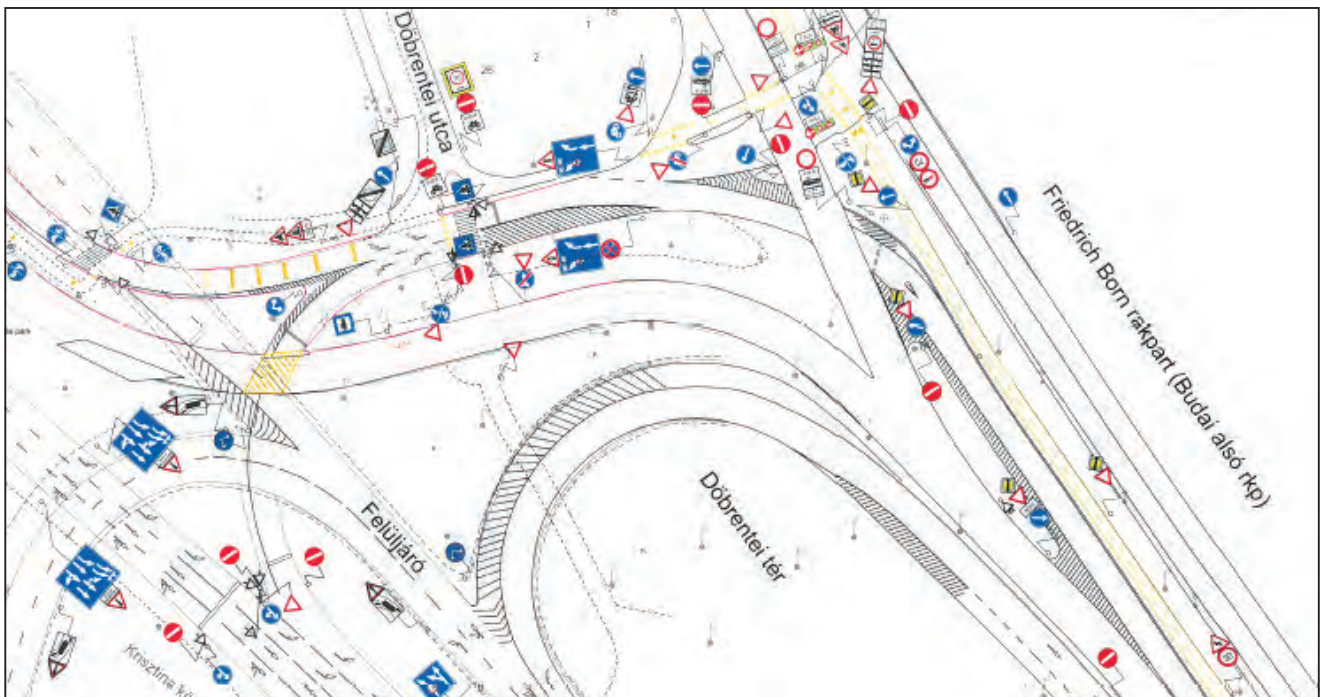
Ám ha Dél-Budáról érkezünk, belekeveredünk az Erzsébet híd lejárójának hajmeresztő és átláthatatlan dzsungelébe. S ha ezen átvergődve, követve a Duna vonalát az autós mégis eltalálna az Ybl Miklós térre, ott egy folyton változó táblaerdő fogadja. A Lánchídig eljutni nem sok lehetőség van.

Marad jobb híján az Attila út, majd vissza (át az Alagúton) a Fő utca felé, vagy egyenesen a Széll Kálmán térnek. Megannyi lámpa és torlódás. Csőd.

Míndez pedig miért? Nos, a Döbrentei és a Lánchíd utcának a városfejlesztés-jelzavával kiagyalt, valójában teljességgel átgondolatlan lezárása miatt. A teljes budai ellehetetlenülést ennek az ötszáz méteres útszakasznak az elkerítése okozza.

S ha már KÖZLÖKÖDŐ: az Erzsébet híd budai – két szintben elhelyezkedő – lökdösődéséhez hasonlítva semmivel sem jobb a rakpart (észak felőli) felvezető útja, amelyről egy sávon (találkozva a villamossal) három irányba indulhat el az autós. Mi több, ide csatlakozik be a délről jövő sáv is. Irány az Attila út, majd (ismét villamost keresztezve) az Erzsébet híd, végül egy lámpás kereszteződéssel a Hegyalja út! Közben jönnek-mennek a kerékpárosok és a gyalogosok is. ●

fotó: Sebesyten László

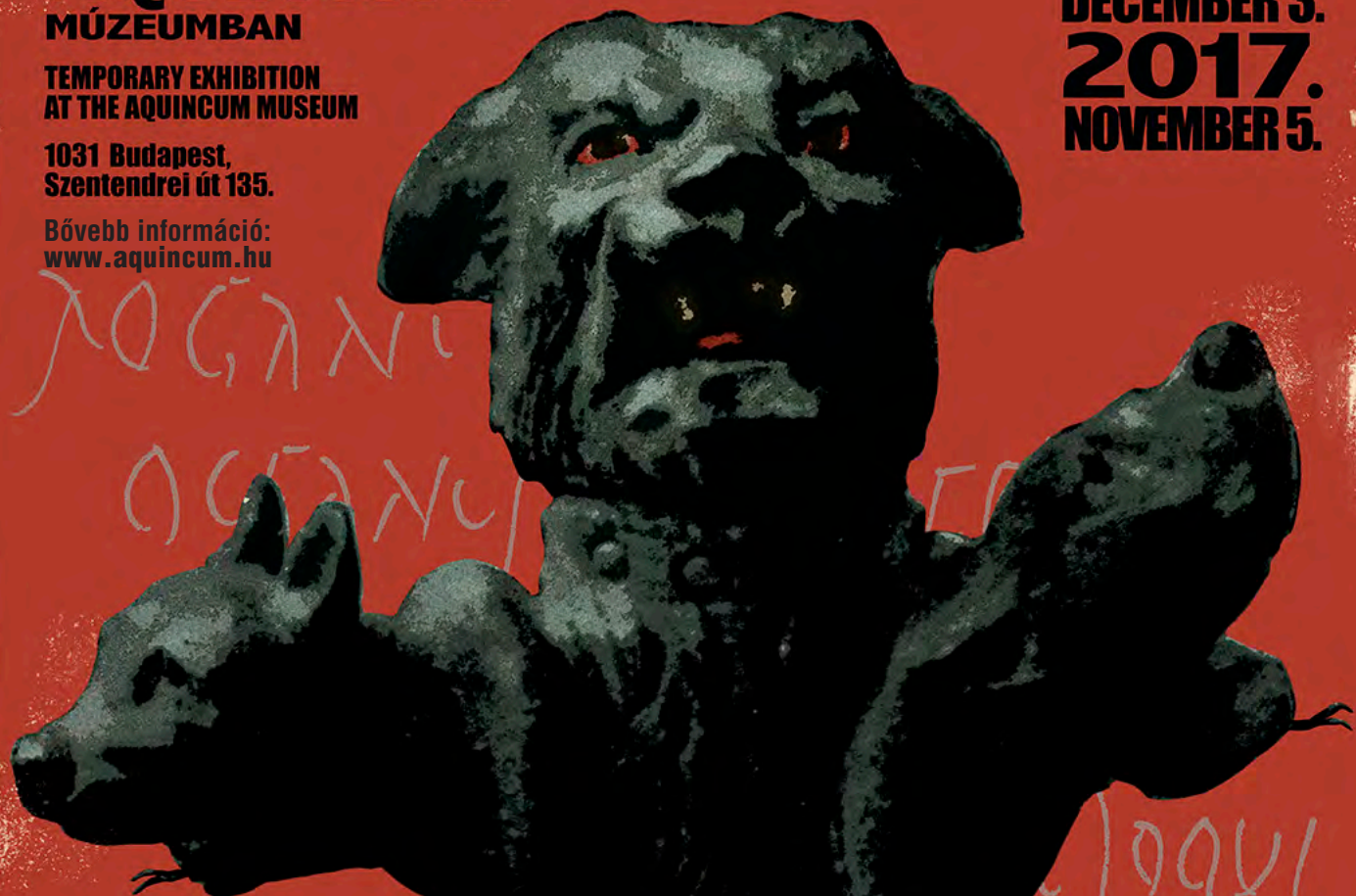
IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁS AZ
AQUINCUMI
MÚZEUMBAN

TEMPORARY EXHIBITION
AT THE AQUINCUM MUSEUM

1031 Budapest,
Szentendrei út 135.

Bővebb információ:
www.aquincum.hu

2016.
DECEMBER 3.
2017.
NOVEMBER 5.

titkos utakon

SÖTÉT VARÁZSLATOK
AQUINCUMBAN

ON SECRET PATHS
DARK SPELLS IN AQUINCUM

